

Veilig in de Vrijstad

Hugo Bouter

Veilig in de Vrijstad

*De betekenis van de vrijsteden in Israël
voor de Gemeente van God*

Boeken om de Bijbel
Gouda

Veilig in de Vrijstad,
de betekenis van de vrijsteden in Israël voor de Gemeente van God
Copyright © H. Bouter
Omslagontwerp: Cees van der Steldt
Druk: Offsetdrukkerij van der Perk, Nieuw-Lekkerland

Eerste editie 1983 Uitg. Pieters b.v., Groede
Tweede, herziene editie 2003 Boeken om de Bijbel, Gouda
Distributie: Johannes Multimedia, Postbus 31, 3940 AA Doorn

ISBN 90-70926-28-8
NUR 707

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch of mechanisch, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*'Ik zal u een plaats aanwijzen, waarheen hij (d.i. de doodslager)
kan vluchten'.*

Exodus 21:13

*'Dan kan hij naar een van die steden vluchten
en in leven blijven'.*

Deuteronomium 19:5

Lijst van illustraties

1. Het altaar als vrijplaats	12
2. Een stad op een berg.....	22
3. Kaart van Israël met de zes vrijsteden	36
4. De vrijstad Hebron	60

Inhoud

Woord vooraf	9
1. Centrale Schriftgedeelten	13
- Exodus	13
- Numeri	15
- Deuteronomium	17
- Jozua	18
- 1 Kronieken	20
2. De typologische betekenis van de vrijsteden	23
- Uitgangspunt	23
- De stad Gods	24
- De profetische betekenis van de vrijsteden voor Israël	27
- De geestelijke betekenis van de vrijsteden voor de Gemeente	30
3. De namen en de ligging van de vrijsteden	37
- De betekenis van de bijbelse namen	37
- De namen en de ligging van de vrijsteden	39
- Overzicht van de namen van de zes vrijsteden	41

4. De vrijsteden in het Beloofde Land	43
- KEDES:	43
- Algemeen	43
- Kedes in de bijbelse geschiedenis	44
- Geestelijke betekenis	45
- SICHEM:	51
- Algemeen	51
- Sichem in de bijbelse geschiedenis	52
- Geestelijke betekenis	55
- HEBRON:	61
- Algemeen	61
- Hebron in de bijbelse geschiedenis	63
- Geestelijke betekenis	67
5. De vrijsteden in het Overjordaanse	73
- BESER:	73
- Algemeen	73
- Beser in de bijbelse geschiedenis	74
- Geestelijke betekenis	75
- RAMOT:	81
- Algemeen	81
- Ramot in de bijbelse geschiedenis	82
- Geestelijke betekenis	83
- GOLAN:	89
- Algemeen	89
- Golan in de bijbelse geschiedenis	89
- Geestelijke betekenis	90

Woord vooraf

Bij sommige lezers zal misschien de vraag rijzen: Wat voor praktisch nut heeft het zich te verdiepen in de voorschriften uit de wetten van Mozes over enkele steden die duizenden jaren geleden als wijkplaats dienden voor Israëlieten die schuldig waren aan doodslag? Hebben deze wetten ons nog wel iets te zeggen?

Het doel van deze studie is aan te tonen dat dit inderdaad het geval is. Deze voorschriften zijn wel terdege van waarde voor ons: ze hebben een vérstrekkende profetische en geestelijke betekenis, zowel voor Israël zelf als voor de Gemeente van God in onze dagen.

Een herinnering aan deze oudtestamentische instelling van een aantal asielpplaatsen leeft trouwens nog voort in onze rechtspraak. Tot op de dag van vandaag komt het voor dat vreemdelingen die zich bedreigd voelen in hun bestaan asiel zoeken binnen de muren van een kerkgebouw, een Godshuis; en dit wordt gerespecteerd door de justitie.

Wellicht kan dit beschouwd worden als een overblijfsel van de oudtestamentische voorschriften ten aanzien van de vrijplaatsen in Israël. Het is in dit verband interessant te weten dat er in Nederland tot voor enkele eeuwen zes vrijsteden waren naar analogie van het voorbeeld uit de Mozaische wetgeving.

Het gaat ons echter niet zozeer om de betekenis van een *aardse* stad of een *tastbaar* heiligdom als vrijplaats voor de vreemdeling, als wel om de waarde van de Gemeente van God als het ware toevluchtsoord voor eenieder die gelooft. Hoewel

er in het Nieuwe Testament slechts weinig directe verwijzingen naar de vrijsteden zijn (eigenlijk alleen in Hebr. 6:18-20), willen wij graag putten uit de rijke gééstelijke lessen die in deze oud-testamentische bepalingen voor ons verborgen liggen.

Wanneer wij de Schriften zo lezen is dat geen inlegkunde, maar wij doen dat omdat alles wat tevoren geschreven is, tot óns onderricht en tot ónze lering geschreven is (Rom. 15:4; 1 Kor. 10:11; 2 Tim. 3:15-17). De dingen die het volk Israël overkwamen zijn *voorbeelden* voor de Gemeente, die werkelijk zowel de stad als de tempel is van de levende God (1 Tim. 3:15).

Om alvast enig idee te geven van de in Israël gebruikelijke procedure ten aanzien van iemand die zich schuldig had gemaakt aan doodslag en dan zijn toevlucht nam tot een asielpplaats, volgt hier een overzicht van de gang van zaken:

(1) Het moment van de doodslag vond plaats. Hierbij waren er twee mogelijkheden: de doodslag kon zónder of mét voorbedachten rade zijn gepleegd; dat zou later worden onderzocht.

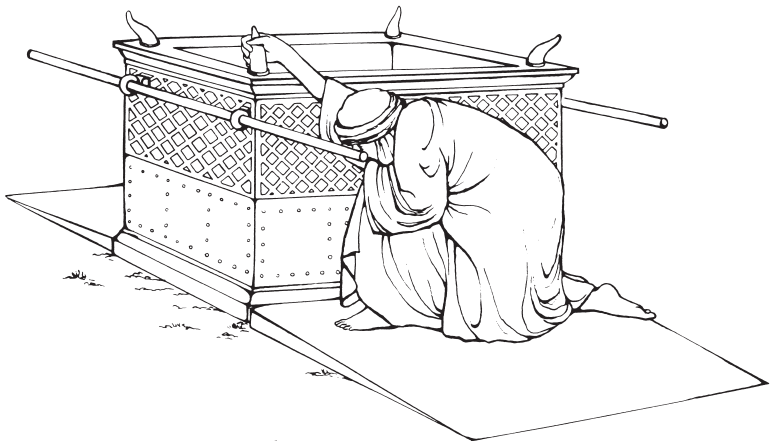
(2) De doodslager vluchtte naar de dichtstbijzijnde vrijstad. Zodoende ontkwam hij althans voorlopig aan de wraak van de 'bloedwreker' (de goël, of lossen), dat is de naastbestaande van de vermoorde, die diens belangen moest behartigen.

(3) De oudsten van de vrijstad ontvingen de doodslager en gaven hem *voorlopig* asiel in hun woonplaats; vervolgens bereidden zij een gerechtelijk onderzoek voor.

(4) De rechtszitting vond plaats, waarbij moest blijken of de doodslag al dan niet met voorbedachten rade was gepleegd. Was het met voorbedachten rade, dan was het *moord* en moest de moordenaar worden uitgeleverd aan de bloedwreker.

(5) Maar in het andere geval ging de doodslager vrijuit. Dat wil zeggen: hij kreeg nu toestemming zich *permanent* in de vrijstad te vestigen, maar zijn bewegingsvrijheid bleef beperkt. Hij mocht de vrijstad pas verlaten en teruggaan naar zijn vroegere erfdeel nà de dood van de hogepriester.

Het altaar als vrijplaats

Naast de zes vrijsteden diende Gods woning te Jeruzalem als toevluchtsoord voor de doodslager. Het altaar in de voorhof was de ontmoetingsplaats tussen God en de mens die van nature een kind des doods is.

1

Centrale Schriftgedeelten

Aangezien het onderwerp van deze studie niet zo algemeen bekend is, lijkt het nuttig eerst een korte bespreking te wijden aan de Schriftgedeelten die het instituut van de vrijstad aan de orde stellen. De wetten van Mozes vormen daarbij het uitgangspunt.

Verder is voor ons van belang het verslag van de verovering en de verdeling van het Overjordanse en van het land Kanaän (Numeri, Deuteronomium, Jozua).

En dan is er tenslotte nog de latere herinnering aan de inbezitneming van Israëls erfdeel, die de kroniekschrijver na de terugkeer uit de Babylonische ballingschap te boek gesteld heeft (1 Kronieken).

Exodus

De eerste vermelding van een vrijplaats voor de doodslager treffen wij al vrij vroeg in de Schrift aan. Ze maakt deel uit van de wetgeving op de Sinai. Hier wordt nog niet gesproken over een bepaald aantal steden die als vrijplaats zouden dienen in Israëls toekomstige erfdeel, maar wordt alleen *het altaar* genoemd als toevluchtsoord voor de doodslager:

‘Wie iemand zo treft, dat hij sterft, zal zeker ter dood gebracht worden. Maar voor het geval, dat hij het er niet op toeleigde, doch dat God het zijn hand deed overkomen, zal Ik u

een plaats aanwijzen, waarheen hij kan vluchten. Doch wanneer iemand misdadig handelt tegen zijn naaste en hem met list doodt, dan zult gij hem van *Mijn altaar* weghalen, opdat hij sterfe' (Ex. 21:12-14).

Dit voorschrift is in heel algemene bewoordingen gesteld ('een plaats'); en uit het verband blijkt dat we daarbij aan het brandofferaltaar moeten denken. Dat bevond zich in de voorhof van de tabernakel, de plaats waar God woonde bij Zijn volk.

Maar deze algemene beschrijving liet dus wel de mogelijkheid open voor een latere uitbreiding tot meerdere vrijplaatsen. Die uitbreiding zou ook noodzakelijk worden als het volk eenmaal in het land zou wonen, omdat de afstand tot het altaar van het centrale heiligdom te Jeruzalem dan in veel gevallen te groot zou zijn. De weg die de doodslager zou moeten afleggen om te ontkomen aan de wraak van de bloedwreker, zou te lang zijn om niet in direct levensgevaar te komen (Deut. 19:6).

Het is treffend dat de doodslager een schuilplaats kon vinden bij het altaar, de plaats waar voortdurend offers werden gebracht voor de zonden van het volk. Het was de plaats waar om zo te zeggen het doodvonnis over schuldige zondaars werd voltrokken aan plaatsvervangende offeranden. De vier horens van het altaar, het brandofferaltaar in de voorhof van de tabernakel, spraken van de kracht van de verzoening die hier tot stand werd gebracht. Het genadeaanbod strekte zich uit in alle windrichtingen. Dit was dus met recht de plaats waar men veilig was voor het oordeel. Het was de plaats bij Gods woning, waar men kon pleiten op een volbracht verzoeningswerk.

Aan de plaats bij het altaar werden bij Israëls aankomst in het land nog zes plaatsen (zes vrijsteden) toegevoegd, zodat we op een totaal van zeven wijkplaatsen komen waarheen de doodslager zijn toevlucht kon nemen.

Dat het altaar te Jeruzalem ook werkelijk benut is als vrijplaats blijkt alleen uit enkele gevallen die in 1 Koningen 1 en 2 worden genoemd. Nadat Adonia een vergeefse greep naar de macht had gedaan, vluchtte hij naar Gods heiligdom en greep

de horens van het altaar. Voorlopig ging hij vrijuit, maar later werd hij toch ter dood gebracht, omdat hij opnieuw een complot tegen de wettige koning (Salomo) had gesmeed. Daarop vluchtte Joab, één van de samenzweerdere, ook naar de tent des Heren. De tempel was toen nog niet gebouwd, maar David had een tent gespannen voor de ark en daar bevond zich ook het brandofferaltaar. Joab klemde zich vast aan de horens van het altaar, maar het was tevergeefs. Hij werd ter plaatse gedood vanwege het onschuldige bloed dat hij in het verleden had vergoten. Hij was een moordenaar, omdat hij met voorbedachten rade twee legeroversten (Abner en Amasa) om het leven had gebracht.

Terloops wijs ik erop dat het bij Adonia niet om een gebruikelijke kwestie van doodslag ging, maar om een opstand tegen de wettige koning. Toch vluchtte hij naar het altaar, precies zoals een doodslager dat zou doen. Hieruit kunnen wij opmaken dat de aantasting van het *gezag* van de door God gegeven koning gelijk stond aan een aanslag op zijn *persoon!* Dit is van belang voor de typologische uitleg van het onderwerp, zoals in hoofdstuk 2 nader zal worden gezien.

In 1 Koningen 2 is er eigenlijk ook nog een derde geval, waarbij Jeruzalem zélf als vrijstad fungeerde. Simi, die een blaam geworpen had op de gezalfde koning (David), was veilig zolang hij binnen de stadsmuren bleef. Maar zodra hij daarbuiten kwam, was hij een kind des doods.

Numeri

Aan het einde van het boek Numeri, dat de woestijnreis beschrijft, vinden wij uitvoerige aanwijzingen met betrekking tot de vrijsteden. Dit gebeurt met het oog op de intocht in het land Kanaän. De tocht door de woestijn, met Gods heiligdom in het midden, was bijna achter de rug. Nu dienden de Israëlieten zich voor te bereiden op de inbezitneming van het Beloofde Land.

Numeri 35 spreekt eerst in het algemeen over de steden die de Israëlieten ter bewoning aan de Levieten moesten geven. De stam van Levi ontving geen erfdeel in het land; de Here Zelf was immers hun deel. Maar zij werden over het hele land verspreid om overal Gods wet aan het volk te kunnen onderwijzen. De Levieten kregen in totaal achtenveertig steden toegewezen, nl. de zes vrijsteden plus nog tweeënveertig andere steden, samen met de daarbij behorende weidegronden (Num. 35:1-8).

Dit beperkte landbezit was blijkbaar voldoende om te voorzien in hun behoeften; het herinnerde de Levieten eraan, dat hun eigenlijke erfdeel alle aardse bezittingen te boven ging. De grootte van de weidegronden lijkt op het eerste gezicht wat onduidelijk. In vers 4 is eerst sprake van duizend ellen, maar in vers 5 van tweeduizend ellen. De verklaring is mogelijk deze: in het eerste geval gaat het om de lengte gerekend vanaf de stadsmuur, in het tweede om de *totale* lengte van de weidegronden aan elke zijde van de stad (waarbij de lengte van de stad zelf niet is meegerekend).

Het vervolg van Numeri 35 bevat nadere voorschriften met betrekking tot de zes vrijsteden. Ze worden gesplitst in tweemaal drie, namelijk drie steden in het Overjordaanse en drie in Kanaän zelf:

‘En de HERE sprak tot Mozes: Spreek tot de Israëlieten en zeg tot hen: Wanneer gij over de Jordaan trekt naar het land Kanaän, dan zult gij u enige steden uitkiezen, die u tot vrijsteden zullen zijn, opdat daarheen de doodslager vluchte, die onopzettelijk iemand gedood heeft. En die steden zullen u tot een wijkplaats zijn tegen de bloedwreker, opdat de doodslager niet sterve, voordat hij voor de vergadering heeft terechtstaan. En de steden die gij aanwijzen zult, zullen voor u zes vrijsteden zijn. Drie steden zult gij aanwijzen aan de overzijde van de Jordaan en drie steden zult gij aanwijzen in het land Kanaän’ (Num. 35:9-14).

Na een uitvoerige behandeling van het verschil tussen doodslag mét en zònder voorbedachten rade (het eerste is

móórd), vinden wij hier nog een interessante bepaling in verband met de verblijfsduur van de doodslager in de vrijstad. Als gebleken is dat hij zonder opzet iemand had gedood, dan moest hij in de vrijstad blijven wonen 'tot de dood van de hogepriester, die men met de heilige olie gezalfd heeft (...) en na de dood van de hogepriester zal de doodslager naar het land zijner bezitting mogen terugkeren' (Num. 35:25,28).

Na de wisseling van het hogepriesterschap kreeg de doodslager dus pas volledig gratie en mocht hij teruggaan naar zijn eigen erfdeel. Tot zolang gaf Gods genade hem een plaats in de vrijstad, zodat hij niet behoefde te vrezen voor zijn leven. Dit voorschrift is van belang voor de typologische betekenis van de vrijsteden, zoals wij in hoofdstuk 2 hopen te zien.

Deuteronomium

In Deuteronomium 4 worden de drie vrijsteden in het Overjordaanse voor het eerst met name genoemd: 'Toen zonderde Mozes drie steden af aan de overzijde van de Jordaan, in het oosten, opdat een doodslager, die zijn naaste onvoorbedacht gedood had, zonder dat hij tevoren haat tegen hem koesterde, daarheen zou vluchten, zodat hij, wanneer hij naar een dezer steden was gevlucht, in het leven kon blijven' (Deut. 4:41-43).

Het gaat om de volgende steden:

(1) Beser in de woestijn, in het gebied der hoogvlakte, voor de Rubenieten,

(2) Ramot in Gilead, voor de Gadieten, en

(3) Golan in Basan, voor de Manassieten.

In Deuteronomium 19 is sprake van de drie vrijsteden in het land zélf. Hier zegt Mozes dat het grondgebied in drieën moest worden gedeeld, opdat de doodslager zo snel mogelijk één van deze steden zou kunnen bereiken en niet voortijdig door de bloedwreker zou worden omgebracht. In de vrijstad was hij voorlopig veilig, totdat zijn zaak was onderzocht. Wanneer

bleek dat hij zijn naaste niet met boze opzet had gedood, dan mocht hij in de vrijstad blijven. Had hij hem echter met voorbedachten rade gedood, dan was het een geval van moord en moest hij hiervoor boeten met zijn eigen leven.

In dit hoofdstuk vinden wij nog een belangwekkend voorschrift, waaraan voor zover bekend nooit gevolg gegeven is: 'En wanneer de HERE, uw God, uw gebied vergroot zal hebben, zoals Hij uw vaders gezwoeren heeft, en u het gehele land gegeven zal hebben, waarvan Hij gezegd heeft, dat Hij het uw vaders zou geven, dan zult gij – wanneer gij heel dit gebod, dat ik u heden opleg, naarstig onderhoudt door de HERE, uw God, lief te hebben en altijd in Zijn wegen te wandelen – *nog drie steden* aan deze drie toevoegen, opdat geen onschuldig bloed vergoten worde in het land dat de HERE, uw God, u als erfdeel geven zal, en opdat geen bloedschuld op u kome' (Deut. 19: 8-10).

De gebiedsuitbreiding die hier wordt genoemd, berustte op Gods beloften aan de aartsvaders. Aan Abraham was beloofd dat het land zich zou uitstrekken 'van de rivier van Egypte tot de grote rivier, de rivier de Eufraat' (Gen. 15:18). Deze omvang heeft het land slechts ten tijde van Salomo, de vredevorst, gehad (1 Kon. 4:21). Maar de definitieve vervulling van deze belofte wacht nog tot de komst van de ware Vredevorst, Wiens heerschappij zich zal uitstrekken 'van zee tot zee, en van de Rivier tot de einden der aarde' (Zach. 9:9-10).

Jozua

Wij komen nu tot het verslag van de verovering van Kanaän, zoals dat door Jozua is opgetekend. Jozua 20 beklemtoont opnieuw dat de doodslager alleen veilig was in de vrijstad; ook herhaalt dit hoofdstuk de belangrijke voorwaarde dat er *geen opzet* in het spel moest zijn geweest bij de doodslag.

De doodslager vond asiel in de stad en de oudsten namen

(lett. 'vergaderden') hem tot zich in de stad, totdat zijn zaak voorkwam. Als zijn onschuld werd bevestigd, werd hij niet uitgeleverd aan de bloedwreker en dan moest hij in de stad blijven wonen tot de dood van de hogepriester. Pas daarna mocht hij terugkeren naar zijn erfdeel.

De NBG-vertaling van vers 6 is wat verwarrend. Hier wordt de indruk gewekt alsof er *twee* mogelijkheden waren: de doodslager moest in de stad blijven tot zijn berechting; (of) tot de dood van de hogepriester. Dit 'of' had beter weggelaten kunnen worden. De tekst is weliswaar beknopt, maar de bedoeling is duidelijk genoeg als men Numeri 35 erbij neemt. De doodslager moest in ieder geval in de stad blijven tot zijn zaak was behandeld. Wanneer bleek dat hij schuldig was aan moord, dan werd hij uitgeleverd aan de bloedwreker. Maar als hij onschuldig was, dan trad het tweede 'totdat' in werking (vgl. de Statenvert.) en werd zijn verblijf in de vrijstad verlengd tot de dood van de hogepriester.

Hier in Jozua 20 worden alle vrijsteden opgesomd, allereerst de drie steden in het Beloofde Land en daarna de drie in het Overjordaanse:

- (1) Kedes in Galilea, op het gebergte van Naftali, en
- (2) Sichem, op het gebergte van Efraim, en
- (3) Kirjat-Arba, dat is Hebron, op het gebergte van Juda (vs. 7).
- (4) Beser, in de woestijn, op de hoogvlakte, uit de stam Ruben, en
- (5) Ramot in Gilead, uit de stam Gad, en
- (6) Golan in Basan, uit de stam Manasse (vs. 8).

Steeds wordt dus het betreffende stamgebied vermeld waarin de vrijsteden 'geheiligd', d.i. apart gesteld werden. Bij de vrijsteden in Kanaän zelf valt op, dat ze alle drie op het gebergte waren gelegen. De doodslager kwam op hogere grond als hij de vrijstad naderde. Deze steden op het gebergte vormden gemakkelijk te herkennen toevluchtsoorden op markante punten in het landschap.

In Jozua 21 volgt dan de verdeling van de achtenveertig Levietensteden, en daarmee ook van de zes vrijsteden. De stam van Levi bestond uit drie geslachten waaronder de steden verdeeld moesten worden: de Kehatieten, de Gersonieten en de Merarieten. Elk van deze families verwierf twee vrijsteden.

Tot de eerste familie behoorde het nageslacht van Aäron, de priester, en zij kregen Hebron toegewezen (een belangrijke stad, die al voorkomt in de geschiedenissen van de aartsvaders – en waar David later tot koning zou worden gezalfd). De overige Kehatieten kregen Sichem ter bewoning toegewezen (ook een bekende stad uit de tijd van de aartsvaders en de latere geschiedenis van Israël).

De Gersonieten konden onder hun steden eveneens twee vrijsteden tellen: Golan in Basan, noordelijk in het Overjordaanse; en Kedes in Galilea, in het noorden van het land Kanaän.

De Merarieten verkregen de overige beide vrijsteden, allebei in het Overjordaanse gelegen: Beser in de woestijn en Ramot in Gilead. Deze steden bestonden telkens uit een stad met de omliggende weidegronden (de Statenvert. heeft ‘voorsteden’; Numeri 35:3 geeft echter duidelijk de bedoeling aan: zij waren voor het vee).

1 Kronieken

Tenslotte hebben wij, naast andere gegevens, in 1 Kronieken nog enkele herinneringen aan de verdeling van het land onder Jozua. Dan zijn er inmiddels vele eeuwen verstreken.

Israël was verstrooid onder de volken en slechts een overblijfsel was teruggekeerd uit Babel. Maar de herinnering aan de oorspronkelijke zegeningen van het volk leefde nog voort. Al de vrijsteden worden in dit boek genoemd, hoewel alleen van de voornaamste twee (Hebron en Sichem) apart wordt vermeld dat het vrijsteden waren (1 Kron. 6:54-81).

Deze herinnering aan het verleden is belangrijk in een tijd

van herstel en van terugkeer naar het aloude erfdeel. De boeken 1 en 2 Kronieken vormen eigenlijk één geheel met Ezra en Nehemia, die de terugkeer van het overblijfsel uit de Babylonische ballingschap beschrijven. Dat was een door God gewerkte herstel na een tijd van groot verval. Uit meerdere plaatsen in deze boeken kunnen wij opmaken, dat de Levietensteden weer door dit overblijfsel bewoond werden (1 Kron. 9:1-2; Ezra 2:70; Neh. 11:3,20,25). Dit zal wel niet het geval geweest zijn met de steden in het Overjordaanse. De stad Hebron wordt echter wel bij name genoemd (hoewel met de oude naam Kirjat-Arba). Tenminste een déél van de oorspronkelijke voorrechten waarmee God Zijn volk had gezegend, werd door dit overblijfsel dus weer genoten.

Zo is het nu ook met hen die vanuit de verwarring waarin het christelijk getuigenis op aarde geraakt is (Babel betekent 'verwarring'), terugkeren tot de Goddelijke grondslagen waarop de Gemeente vanouds is gevestigd, tot de beginselen die haar vanaf het begin in Gods Woord zijn toevertrouwd. Wij mogen de zegeningen van het Beloofde Land, d.i. het ons door God geschonken erfdeel, weer in bezit nemen. Ook de 'vrijsteden' staan weer voor ons open, zelfs al moeten wij misschien belijden dat wij ons onwetend hebben schuldig gemaakt aan 'doodslag'. Op deze typologische betekenis van de vrijsteden moet nu nader worden ingegaan.

Een stad op een berg

*De vrijsteden bevonden zich op markante punten in het landschap.
Hierop kan men toepassen het woord van Christus:
“...een stad die op een berg ligt, kan niet verborgen zijn”
(Matt. 5:14).*

De typologische betekenis van de vrijsteden

Uitgangspunt

Bij het lezen van het Oude Testament moeten we er steeds van uitgaan, dat alles wat tevoren geschreven is, 'tot ons onderricht werd geschreven' (Rom. 15:4). Het Oude Testament bevat beeldrijk onderwijs voor de gelovigen van de nieuwe bedeling, die is begonnen met de komst van Christus in het vlees en die zal eindigen met Zijn wéderkomst.

Uit dit onderwijs leren wij niet alleen allerlei lessen over Christus, maar ook over onszélf. Veel oudtestamentische typen hebben inderdaad hun vervulling in Christus gevonden: Hij is het volmaakte Offer, de grote Priester etc. Daarnaast is de geschiedenis van het volk Israël echter ook een beeld van die van de Gemeente. In Israël wordt ons, als Gemeente van Christus, een spiegel voorgehouden.

Zo zegt de apostel Paulus in 1 Korintiërs dat de gebeurtenissen van Israëls woestijnreis óns ten voorbeeld zijn geschied (1 Kor. 10:6,11). Zelfs van een onopvallend detail van de Mozaïsche wetgeving (over een dorsende os) zegt hij in deze brief ook dat het eigenlijk terwille van óns staat geschreven (1 Kor. 9:9-10). En in de Galatenbrief maakt hij de volgende opmerking naar aanleiding van een voorval uit het leven van Abraham, de vader van de gelovigen: 'Deze dingen hebben een *zinnebeeldige* betekenis' (Gal. 4:24 Voorhoevevert.).

Daarom is het niet te vergezocht om ook lering te willen trekken uit de oudtestamentische voorschriften ten aanzien van Israëls vrijsteden. Het is uiteraard niet goed op ongeoorloofde wijze te allegoriseren. Wij gaan eenvoudig uit van het Schriftuurlijke beginsel: Wat Israël overkwam, dient tot voorbeeld voor de Gemeente van God. Er zijn parallellen te trekken tussen Israël enerzijds en de Gemeente anderzijds. In het Oude Testament spreekt God niet alleen ten behoeve van Israël, maar ook ten behoeve van ons. De taal van de oudtestamentische typen moet worden verstaan in het licht van het Nieuwe Testament. Het Nieuwe Testament werpt licht op het Oude en laat dat op actuele wijze tot ons spreken.

De stad Gods

Om te begrijpen wat de oudtestamentische vrijsteden ons te zeggen hebben, moeten wij ons eerst een beeld vormen van de betekenis die de Schrift hecht aan een *stad* als zodanig.

Daarbij moeten wij onze aandacht vooral richten op de betekenis van de heilige stad, Jeruzalem, de stad van de grote Koning. Deze stad was niet alleen een bepaald samenlevingsverband voor de mensen die er woonden, maar bovenal:

(1) de woonplaats van God Zélf, en

(2) ook de zetel van Gods regering.

Dat zijn de twee hoofdgedachten die de Schrift verbindt met de Godsstad (zie o.a. Psalm 46, 48 en 87). Zij is zowel de plaats van Gods *tempel* als van Zijn *troon*. Gods heiligdom is daar gevestigd en Hij woont daar, omringd door Zijn volk dat Hem hulde brengt in Zijn woning. Maar ook de troon van God is daar opgericht: Jeruzalem is de stad van de grote Koning, Zijn bestuurszetel op aarde.

Deze twee kenmerken vinden wij duidelijk terug in het Nieuwe Testament, maar dan in een hemels en geestelijk karakter. Openbaring 21 en 22 tekenen de verheerlijkte Gemeente als

het Nieuwe Jeruzalem, de stad die van Goddelijke oorsprong is en die uit de hemel neerdaalt.

Zij is allereerst Gods woonplaats: God Zelf is haar *tempel*, en het Lam. De scheiding tussen het heiligdom en het overige deel van de stad is hier overbodig geworden, omdat alles volkomen beantwoordt aan Gods gedachten (21:22). En deze stad is in de tweede plaats ook het hemelse centrum van Gods regering: de *troon* van God en van het Lam zal daarin zijn (22:1,3).

Maar wat dan in volkomenheid zal worden gezien, geldt in principe ook nú al. De Gemeente is Gods lichtdraagster en zij verspreidt hemels licht – de kennis van Gods gedachten – op aarde. Reeds aan het begin van het Nieuwe Testament vinden wij het beeld van de stad als aanduiding van het geheel van de gelovigen. Christus zegt immers van Zijn discipelen: ‘U bent het licht van de wereld; een stad die op een berg ligt, kan niet verborgen zijn (...) Laat zo uw licht schijnen voor het oog van de mensen’ (Matt. 5:14-16).

Daarom noemt Paulus als één van onze huidige voorrechten, dat wij ‘medeburgers van de heiligen en huisgenoten van God’ zijn geworden (Ef. 2:19). God ziet Zijn kinderen als burgers van Zijn stad en als leden van Zijn huis. Hier blijkt ook weer hoe nauw het denkbeeld van de *stad* van God verbonden is aan de *tempel*. De stad Gods is werkelijk een ‘tempelstad’, waar alles het stempel draagt van de dienst van God. Zie verder nog Galaten 4:26 en Hebreeën 12:22, waar wij de tegenstelling zien met het Jodendom.

In de oudtestamentische beelden waarmee wij ons nu bezighouden, is echter sprake van méérdere steden in het Beloofde Land. Hoe moeten wij dit verklaren? Het antwoord is dat wij in de praktijk meestal niet te maken hebben met de Gemeente van God in haar geheel, maar met *meerdere plaatselijke gemeenten*. Iedere pláátselijke gemeente vormt eigenlijk de uitdrukking, de reflectie van de héle Gemeente van God.

De héle Gemeente is het huis van God, maar ook de pláátselijke gemeente draagt dit karakter. De héle Gemeente is het

lichaam van Christus, maar de pláátselijke gemeente is eveneens 'lichaam van Christus'. De héle Gemeente is de bruid van Christus, maar dat geldt evengoed voor de pláátselijke gemeente. Zie voor deze drie beelden van de Gemeente als het huis, het lichaam en de bruid resp. 1 Korintiërs 3:9,16; 12:27 en 2 Korintiërs 11:2-3.

Hetzelfde principe kan men ook toepassen op de Gemeente, gezien als de stad van God. De héle Gemeente is Gods lichtdraagster, Zijn bestuurszetel, de stad die hemels licht over de aarde verspreidt (en dit zal straks in volmaaktheid worden gezien in het nieuwe Jeruzalem). Maar ook iedere pláátselijke gemeente is een centrum van Goddelijk licht, een plek waar God regeert, een stad die op een berg ligt en zodoende een duidelijk lichtpunt is te midden van een duistere wereld.

Nu komen wij tot de betekenis van een 'levitische vrijstad'. Zoals de stad een beeld is van de Gemeente van God in het algemeen, als Gods bestuurszetel, zo tekent de levitische vrijstad haar in een specifiek karakter. De levitische vrijstad was geen 'gewone' stad, maar zij diende in de eerste plaats als woonoord voor de Levieten.

In deze stad was kennis van Gods gedachten te vinden, Goddelijk licht. Want één van de functies van de Levieten was, het volk Gods wet te leren. Zo zijn er ook nu dienstknechten in de Gemeente van God (collectief gezien, maar ook in iedere plaatselijke gemeente), die de gelovigen onderwijzen uit Gods Woord. Wij zien de Gemeente hier als de pilaar en de grondslag van de waarheid (1 Tim. 3:15).

Het tweede kenmerk van de levitische vrijstad was zoals gezegd, dat zij als toevluchtsoord diende voor de *doodslager*. Wat is nu de betekenis hiervan, zowel voor Israël zelf als voor de Gemeente van God in onze dagen?

De profetische betekenis van de vrijsteden voor Israël

Reeds in de boeken van Mozes heeft de tekst vaak niet alleen een strikt letterlijke, maar ook een toekomstige, profetische strekking voor Israël (en daarnaast een diepere, geestelijke betekenis voor de Gemeente). Niet alleen de profetische boeken, maar alle boeken van het Oude Testament wijzen in feite heen naar de komst van Israëls Messias en de vestiging van Zijn Vrederijk.

Zelfs bij de ceremoniële wetten in de boeken van Mozes kunnen wij dit opmerken. Zo doelen bijvoorbeeld de voorschriften voor het sabbat- en het jubeljaar uiteindelijk op de sabbatsrust die bij de vestiging van het rijk van Christus zal aanbreken voor de aarde.

Precies zo is het met de wetten voor de vrijsteden. Deze voorschriften wijzen profetisch heen naar de eindtijd, waarin het overblijfsel van Israël tenslotte – evenals de doodslager – zal terugkeren naar het land van zijn bezitting en zijn erfdeel weer in bezit zal nemen.

Israël heeft zich namelijk evenals Kaïn (helemaal aan het begin van de geschiedenis van de mensheid) schuldig gemaakt aan doodslag. De zonde van Adam en Eva richtte zich tegen God, maar die van Kaïn tegen zijn naaste, zijn broeder Abel. Zo heeft Israël als natie de ware Naaste, die aan bloed en vlees had deelgenomen en aan Zijn broeders gelijk was geworden, het leven benomen.

Christus is niet aangenomen door Zijn eigen volk Israël (Joh. 1:11). De Zijnen hebben Hem verworpen en naar het kruis verwezen – overigens sámen met de volken, met name het Romeinse rijk (dat vanwege zijn aandeel in deze verwerping nog het bijzondere voorwerp zal zijn van de eindoordelen die ons in het boek Openbaring worden beschreven).

Vond deze 'doodslag' van de Messias nu zonder opzet plaats, zodat God in Zijn genade een voorziening kon treffen voor de doodslager, of ging het om een bewuste broedermoord

die rechtvaardige vergelding eiste? Het antwoord is: zowel het één als het ander is juist!

Enerzijds was er genade voor Israël en werd de dood van Christus hun niet toegerekend als een moord met voorbedachten rade. Dit gebeurde op grond van Christus' voorbede op het kruis: 'Vader, vergeef hun, want zij weten niet wat zij doen' (Luc. 23:34). Daarom kon Petrus later zeggen: 'En nu broeders, ik weet dat u het uit onwetendheid hebt gedaan, zoals ook uw oversten' (Hand. 3:17). De kruisiging van Christus werd dus beschouwd als een onopzettelijke doodslag en er werd een weg ter ontkoming gewezen. De 'vrijstad' werd voor hen opengesteld en Petrus riep hen op daarheen de toevlucht te nemen en zich te laten behouden uit 'dit verkeerde geslacht' (Hand. 2:40). En alleen al op de Pinksterdag werden er drieduizend zielen gered en toegevoegd aan de Gemeente, die eerder op die dag was gevormd door middel van de uitstorting van de Heilige Geest.

Maar anderzijds blijkt in de loop van het boek Handelingen dat de Joden niet slechts als doodslagers, maar ook als móórdenaars worden betiteld (Hand. 7:52). Aanvankelijk was er eenvoudig sprake van doodslag (Hand. 2:23,36). In Handelingen 3 voegde Petrus eraan toe dat het uit onwetendheid, dus zonder opzet, was gebeurd (Hand. 3:15,17).

De rede van Stefanus in Handelingen 7 verschilt echter radicaal van de toespraken van Petrus. Want inmiddels was gebleken dat het volk in z'n geheel zich niet bekeerde en dat vooral de ongelovige leiders hun harten hadden verhard. Nu de boodschap van genade niet door hen was aangenomen, moest Stefanus als aanklager uit naam van God optreden.

De periode van onderzoek die voorafging aan het rechtsgeding was verstreken, en het vonnis werd geveld: 'Hardnekkigen en onbesnedenen van hart en oren, u weerstaat altijd de Heilige Geest, zoals uw vaders, zo ook u. Wie van de profeten hebben uw vaders niet vervolgd? En zij hebben hen gedood die tevoren de komst van de Rechtvaardige aankondigden,

van Wie u nu verraders en *moordenaars* bent geworden' (Hand. 7:51-52).

Dit betekent dat er dus onderscheid moet worden gemaakt tussen het bekéerde en het ónbekeerde deel van het volk. Voor de gelóvige Israëlieten gold dat de dood van Christus hun niet werd toegerekend. Zij gingen de aangewezen weg naar de vrijstad en waren daar veilig voor de toorn van de Bloedwreker, de toorn van God – dus niet de willekeurige wraak van mensen, want in dit geval was God Zelf de Naastbestaande die opkwam voor de rechten van de Verslagene (zie verder noot 1).

Maar het onbekeerde deel van Israël, dat zichzelf verhardde en het aanbod van genade van de hand bleef wijzen, werd wél (collectief, en met name de verantwoordelijke leiders) aansprakelijk gesteld voor de moord op de Messias. Zij weigerden zich te laten redden van bloedschuld en daarom bleef deze schuld op hen rusten. De toorn van God 'blijft op hen', zoals overigens ook op eenieder die de Zoon van God ongehoorzaam is (Joh. 3:36).

Daardoor is het volk Israël, evenals destijds Kaïn, een 'zwer-ver' over de aarde geworden, enerzijds gevluht van Gods aangezicht en anderzijds verdreven uit zijn land, uit zijn erfdeel (zie verder noot 2).

Toch is er hoop. De wetten met betrekking tot de doodslager zinspelen ook hierop. Want nadat het vonnis was uitgesproken, volgde er nog een tweede 'totdat', zoals wij reeds zagen in Numeri 35 en Jozua 20. Zo zal er ook voor Israël nog een tijd van herstel aanbreken, een tijd waarop de 'doodslager' mag teruggaan naar zijn erfdeel. Dat ogenblik zal in vervulling gaan bij de wederkomst van Christus, als Deze zijn taak als de ware Aäron heeft beëindigd en in het karakter van Melchisedek zal verschijnen om het overblijfsel van Zijn volk te zegenen en hun het erfdeel te hergeven. De doodslager moest immers in de vrijstad blijven *tot de dood van de hogepriester*, totdat het hogepriesterschap zou overgaan in andere handen.

Het tegenwoordige overblijfsel van Israël – een overblijfsel

naar de verkiezing van de *genade* volgens Romeinen 11:5 – is veilig voor het oordeel binnen de Gemeente. De Gemeente van de levende God is hun ‘toevluchtsoord’, en daarbinnen is Jood noch Griek en bezitten allen een hémels burgerschap. Onder-tussen is Christus werkzaam als Hogepriester in de hemel en vervult Hij daar in volmaaktheid de functies van Aäron.

Maar er komt een tijd dat de Gemeente zal worden opgeno-men in de hemel en Christus in een ander karakter tevoorschijn zal treden uit het hemelse heiligdom. Christus is niet slechts een veel grotere Priester dan Aäron, Hij is dat ook krachtens een ándere orde, namelijk die van Melchisedek. Als zódanig zal Hij straks de hemel verlaten om het toekomstige overblijfsel van Israëel zegenend tegemoet te treden en weer in het bezit te stellen van het vroegere erfdeel (vgl. Gen. 14:18-20; Ps. 110; Hebr. 3-10).

De geestelijke betekenis van de vrijsteden voor de Gemeente

Naar analogie van de betekenis van de vrijsteden voor het volk Israëel is er ook een toepassing te maken ten aanzien van de Gemeente van God in onze dagen. Deze uitlegging heeft een meer overdrachtelijk en geestelijk karakter, in onderscheid met de directe profetische betekenis voor Israëel.

Daarom willen wij nu nadenken over de geestelijke beteke-nis die de vrijsteden voor óns hebben, zonder overigens een al te scherpe scheiding te maken tussen de profetische en de gees-telijke strekking van de oudtestamentische voorschriften ten aanzien van de vrijsteden. De toepassing voor de Gemeente ligt namelijk in het verlengde van de betekenis van deze wetten voor Israëel.

Het kernpunt van deze toepassing voor óns is dit: in de Gemeente van God, gezien in haar verantwoordelijkheid op aarde, is er evenals destijds in Israëel ‘doodslag’ gepleegd! Dit

lijkt op het eerste gezicht niet zo'n voor de hand liggende gedachte, maar toch hebben wij hier met een ernstige realiteit te maken. Wat is namelijk het geval? Zoals Israël een aanslag heeft gepleegd op Christus tijdens Zijn leven op aarde, zo heeft de christenheid Hem verloochend als haar hémelse Hoofd.

Wij kunnen de Gemeente vanuit twee verschillende oogpunten bezien. Allereerst zoals zij is volgens Gods raadsbesluiten. Dan is alles volmaakt en is er geen falen mogelijk. Zó zal de Gemeente straks in volmaaktheid gezien worden bij de wederkomst van Christus, als de woonplaats van God en als het lichaam en de bruid van Christus. Maar wat wij nú hiervan zien, is niet uitsluitend het werk van God en van Christus. Het is vermengd met mensenwerk, dat soms goed is maar soms ook niet. Er is een reëel gevaar dat men met ondeugdelijk materiaal aan Gods huis bouwt. En volgens het boek Openbaring heeft de Gemeente haar eerste liefde verlaten, is ze ontrouw geworden aan haar Heer en heeft zij overspel gepleegd met de wereld (zie 1 Kor. 3:10-15; Openb. 2:4,14,20; 3:4).

Wanneer wij de Gemeente zo zien in haar verantwoordelijkheid, dan moeten wij vaststellen dat zij ernstig heeft gefaald. Zij heeft in de praktijk vergeten dat zij volkomen afhankelijk is van haar Hoofd in de hemel. Zij heeft zelfs getracht Zijn tegenwoordigheid en werkzaamheid uit haar midden te elimineren door Hem als Hoofd te verwerpen en de werking van Zijn Geest uit te bannen. Zij heeft de voorkeur gegeven aan een menselijke plaatsvervanger van Christus en aan menselijke instellingen, die de vrije werking van Zijn Geest ongedaan maken. Zij heeft het gezag van Christus, dat Hij rechtstreeks wil uitoefenen door Zijn Woord en Geest, grotendeels vervangen door het gezag van kerkelijke tradities en door regels en geboden van mensen. Is dat geen vorm van doodslag?

Hierbij moeten wij ook niet alleen denken aan het pausdom, dat de rechten van Christus als het Hoofd van de Gemeente inderdaad met voeten heeft getreden, maar aan álle menselijke inzetten die afbreuk doen aan Zijn autoriteit en aan de vrije

werkzaamheid van de Geest in de Gemeente.

In het voorgaande zagen wij dat de opstand van Adonia tegen de wettige koning gelijkstond aan doodslag. Daarom vluchtte Adonia naar het altaar om daar een vrijplaats te vinden (1 Kon. 1). De aantasting van het *gezag* van de koning werd hem even zwaar aangerekend als een aanslag op diens *persoon*. Welnu, zo is ook de aantasting van het *gezag* van Christus als het hemelse Hoofd van de Gemeente in feite een aanslag op Hemzélf!

Wij hebben het er dus niet beter afgebracht dan het volk Israël, dat de Heer op aarde verwierp. Daarom hebben wij evenzeer behoefte aan een Goddelijke voorziening voor de doodslager: een vrijplaats waar de rechten van Christus wel worden erkend, waar Zijn *gezag* wel wordt geëerbiedigd en waar Zijn Geest niet wordt uitgeblust door regels en geboden van mensen (vgl. 1 Tess. 5:19).

Het is inderdaad een ernstige gedachte dat de Gemeente door haar ontrouw aan haar Hoofd en haar verzet tegen de Heilige Geest schuldig staat aan 'doodslag'. De christenheid heeft net zo goed als Israël gefaald en zij wordt hiervoor ook door God verantwoordelijk gehouden. Zij heeft eveneens te maken met de Bloedwreker, een toornend God die opkomt voor de rechten van Zijn Zoon. God heeft de natuurlijke takken van de olijfboom niet gespaard, en de ontrouwe Gemeente zal Hij evenmin sparen (Rom. 11:21-22). De Zoon van God treedt zelfs persóónlijk op als Rechter ten aanzien van de Gemeente in haar uiterlijke gedaante, de belijdende christenheid. Niets blijft verborgen voor Zijn onderzoekende blikken (Openb. 1-3).

Wat staat ons dan te doen, als de christenheid zo in verval is geraakt dat zij blootstaat aan de vergelding van de Bloedwreker? Is er een weg ter ontkoming, wanneer zij het voorwerp is geworden van Gods oordelen en als Zijn getuigenis op aarde opzijgezet zal worden?

Ja, er is nog een 'vrijstad' die niet gebouwd is met hout, hooi en stro – die daarom ook geen prooi van het vuur zal worden.

Er staat nog een vrijstad voor ons open, die met deugdelijk materiaal is gebouwd en die wèl is samengevoegd. God wil ons de weg wijzen naar een toevluchtsoord, waar wij ons op Goddelijke bodem bevinden en niet hoeven te vrezen voor het dreigende oordeel. Deze vrijplaats staat open voor ieder die erkent dat hij onwetend schuldig staat aan een 'aanslag' op de rechten van Christus en van de Geest.

God Zelf wijst ons de weg daarheen in Zijn Woord. Enerzijds dienen wij te *vluchten* van de ongerechtigheid die vaste voet heeft gekregen in de belijdende christenheid, en anderzijds moeten wij *jagen* naar gerechtigheid, geloof, liefde en vrede met hen die de Heer aanroepen uit een rein hart (2 Tim. 2:19-22). Door hiernaar te streven bereiken wij gezamenlijk een 'vrijstad', een plaats waar weer zichtbaar wordt wat de Gemeente is naar Gods gedachten.

Op deze plaats erkennen wij de rechten van Christus als het hemelse Hoofd van Zijn Gemeente, roepen wij Zijn Naam aan in afzondering van het kwaad, zijn wij onderworpen aan de leiding van Zijn Geest, vergaderd op de grondslag van de eenheid van de Gemeente overeenkomstig de aanwijzingen die vanaf het begin in Gods Woord zijn vastgelegd.

Hier zijn wij om zo te zeggen in een 'levitische vrijstad', waar het licht van Gods Woord weer op de kandelaar is geplaatst en de dienstknechten van God het volk onderwijzen. Hier zijn wij op een plaats waar Christus het Middelpunt is van allen die Hem toebehoren, waar de Geest niet wordt uitgeblust en het geestelijk leven fris kan opbloeien.

Wij herinneren ons wellicht dat de vrijsteden in het Beloofde Land allemaal op het gebergte lagen. Het waren plaatsen die goed zichtbaar waren voor de doodslager die erheen vluchtte. Deze steden op het gebergte konden niet verborgen blijven.

Evenzo kunnen wij zelfs in een tijd van verval, waarin het oordeel over de belijdende christenheid voor de deur staat, een zichtbaar getuigenis vormen van wat de Gemeente is volgens Gods geopenbaarde wil. 'Een stad die op een berg ligt, kan niet

verborgen zijn', zei de Heer Jezus in de bergrede (Matt. 5:14). Zo'n stad bevindt zich op het niveau van Gods gedachten (op de *berg* kregen de discipelen Goddelijk onderwijs!).

Dit is de plaats waar God en Zijn volk elkaar ontmoeten, Gods woonplaats en ook Zijn lichtdraagster. Zij wijst in feite heen naar de stad van God, het hemelse Jeruzalem, dat straks in volmaaktheid het licht van God zal verspreiden over de aarde.

In de verschillende vrijsteden zien wij verschillende aspecten en kenmerken van de éne, ware Gemeente van God. Dit hopen wij in de volgende hoofdstukken te overdenken.

Wij zouden echter nog de vraag kunnen stellen: wanneer wij de toevlucht hebben genomen naar een 'vrijstad', een plaatselijk getuigenis van de Gemeente waar men rekening houdt met de rechten van de Heer, hoelang moeten wij daar dan blijven? De doodslager moest immers in de vrijstad blijven wonen tot de wisseling van het hogepriesterschap?

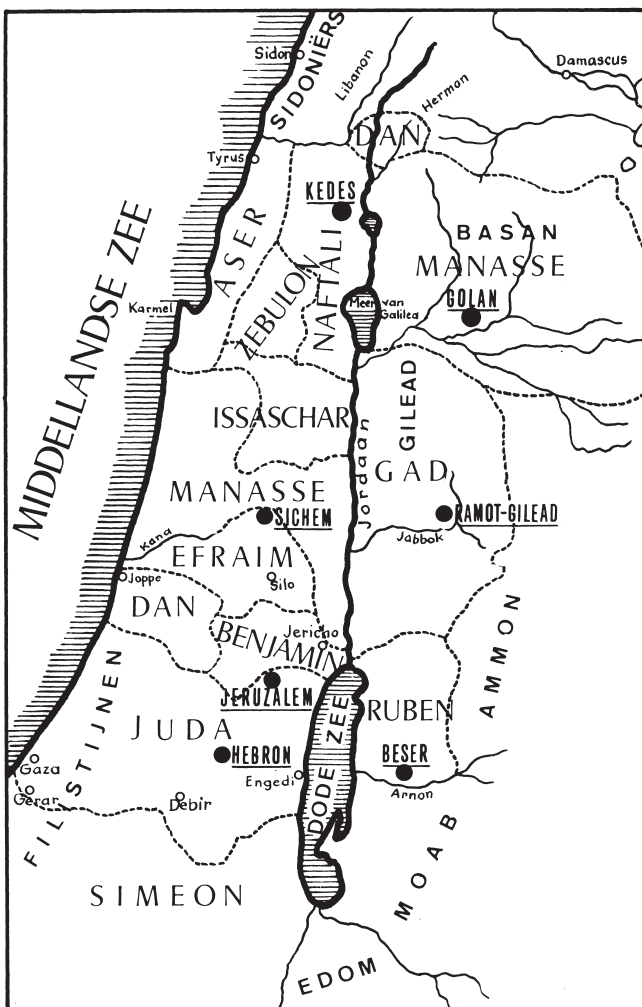
Het antwoord is eenvoudig: dit blijft zo tot de komst van de Heer! Tot op de wederkomst van Christus zijn wij veilig in de vrijstad. Dan verschijnt Hij als de ware Melchisedek en aanvaardt Hij een nieuwe hogepriesterlijke taak ten behoeve van Zijn aardse volk (zie de vorige paragraaf).

Het eerste 'totdat', het tijdstip van het gerechtelijk onderzoek in verband met de gepleegde doodslag, is al lang verstreken (zie noot 3 en noot 4). Maar het tweede 'totdat' is ook voor de Gemeente nog toekomstig: wij verwachten Christus eveneens als (Ver)losser, namelijk om de Gemeente in te voeren in het volle genot van haar relatie met Hem en van haar hemelse erfdeel, precies zoals dat in de áárdse zin zal gelden voor Israël!

Noten

1. Ook in dit geval is de bloedwreker tévens de lossers (deze beide taken rusten op de goël, de naaste bloedverwant). God treedt als Bloedwreker op, maar tévens als de (Ver)lossers van Zijn volk. Hij houdt de schuldige geenszins onschuldig en bezoekt de ongerechtigheid aan het óngelovige deel van het volk. Maar over het gelóvige deel ontfermt Hij Zich naar de rijkdom van Zijn verkiezende genade: (a) in de huidige tijd door het een woonplaats te geven in de 'vrijstad' die Hij heeft opengesteld, en (b) straks door zowel het land als het overblijfsel van Israël los te kopen. Vergelijk in dit verband Leviticus 25, Deuteronomium 25 en Ruth 3 en 4.
2. Zie hiervoor o.a. Genesis 4:10-12; Psalm 51:16; Matteüs 27:25; Johannes 3:36; Handelingen 5:28; 1 Tessalonicenzen 2:16; Hebreeën 12:24. Het bloed van Christus roept in eerste instantie om genade, namelijk voor hen die geloven. Maar in de tweede plaats ook om wraak, nl. over het ongelovige deel van Israël én over de wereld die Christus verworpen heeft. Psalm 22 en Psalm 69 illustreren dit onderscheid: de eerste predikt louter genade, tot aan de einden der aarde en tot in de verre toekomst; de laatste spreekt over de rechtvaardige vergelding die de vijanden van Christus moet treffen.
3. Zoals Stefanus de aanklacht tegen Israël formuleerde in Handelingen 7, zo spreekt de Heer Zelf het vonnis uit over de ontrouwe Gemeente in Openbaring 2 en 3. Het oordeel over het gehéél staat vast, er is alleen een overblijfsel dat wordt gespaard (nl. de *overwinnaars* van de laatste vier gemeenten die in deze beide hoofdstukken worden genoemd: Tyatira, Sardes, Filadelfia en Laodicea). Voor een gedetailleerde behandeling hiervan verwijs ik naar: 'De falende Gemeente' door J.N. Darby.
4. Naast de dispensationele toepassing bevatten deze voorschriften ook een belangrijke *praktische* les voor ons gedrag als broeders en zusters in Gods huis en onze onderlinge verhoudingen. Wij moeten geen struikelblokken vormen voor de ander, zodat die in zijn geloofsleven ten val komt of zelfs verloren gaat (Matt. 18:6-9; Rom. 14:13-23; 1 Kor. 8:9-13). De Gemeente van God zou in zo'n geval van 'doodslag' ook een oord van rechtvaardige rechtspraak moeten zijn tussen de leden van Gods volk (Matt. 18:15-20).

Kaart van Israël met de zes vrijsteden

De vrijsteden lagen zodanig verspreid over het hele land, dat wáár de doodslager zich ook mocht bevinden, hij binnen redelijk korte tijd één van deze steden kon bereiken.

De namen en de ligging van de vrijsteden

De betekenis van de bijbelse namen

Hoewel de betekenis van de bijbelse namen niet altijd precies te achterhalen is, hanteren wij toch als stelregel dat een naam nooit zomaar 'toevallig' gebruikt wordt in de Bijbel. Dit blijkt op veel plaatsen in het Oude en in het Nieuwe Testament, o.a. bij geboorten en bij naamsveranderingen. Enkele bekende voorbeelden hiervan zijn:

(1) De naamgeving van Christus Zelf in Matteüs 1. Hier vinden wij twee namen mét de interpretatie ervan: 'Zij zal een Zoon baren en gij zult Hem de naam Jezus geven. Want Hij is het, die Zijn volk zal redden van hun zonden. Dit alles is geschied, opdat vervuld zou worden hetgeen de Here door de profeet gesproken heeft, toen hij zeide: 'Zie, de maagd zal zwanger worden en een Zoon baren, en men zal Hem de naam Emmanuel (Immanuël) geven', hetgeen betekent: God met ons (Matt. 1:21-23).

De eerstgenoemde naam, Jezus, correspondeert met de oudtestamentische naam Jozua; dat betekent 'Jahweh redt' of 'Jahweh behoudt'. De tekst zinspeelt hier duidelijk op. Jezus is een passende naam voor de Heiland, de Behouder, de Redder, want Hij zal Zijn volk redden van hun zonden.

Van de tweede naam, Emmanuel, wordt gelijk ook de vertaling gegeven. Het is de Griekse vorm van de oudtestamen-

tische naam Immanuël (vgl. Jes. 7:14). Dit betekent: 'God met ons'. Deze naam wijst op het wonder van de vleeswording. God is in Christus op een volstrekt unieke wijze tot de mensen gekomen.

(2) De naamsverandering van Petrus in Johannes 1. Nadat Petrus door zijn broer Andreas tot de Heer was geleid, zei Deze tot hem: 'Jij bent Simon, de zoon van Jona, jij zult Kefas heten – wat vertaald wordt: steen (petros)' (Joh. 1:43 Voorhoevevert.).

De diepe zin van deze nieuwe naam blijkt uit vergelijking met Matteüs 16 en 1 Petrus 2. Petrus is een levende steen geworden door het geloof in de Zoon van de levende God, een bouwsteen van het huidige Godsgebouw (dat is de Gemeente van de levende God, die gegrondvest is op de Rots (petra), namelijk Christus Zelf).

(3) De uitlegging van de naam van Melchisedek, de koning van Salem, in Hebreëën 7. Hier wordt ons niet alleen een geïnspireerde verklaring geboden van de naam van een *persoon*, maar ook van de *plaats* waar deze priester-koning regeerde: 'Want deze Melchisedek (...) is in de eerste plaats naar de uitleg van zijn naam: koning van de gerechtigheid, en vervolgens ook: koning van Salem, dat is koning van de vrede' (Hebr. 7:1-2).

Deze passage is een duidelijk bewijs dat niet alleen een *persoonsnaam*, maar ook een *plaatsnaam* een typologische betekenis kan bezitten. Dit laatste is uiteraard van belang voor de verdere behandeling van ons onderwerp, waarbij wij ons zullen verdiepen in de betekenis van de namen van de vrijsteden. Deze plaatsnamen worden niet zomaar 'toevallig' gebruikt. Zij hebben een bepaalde betekenis, net zo goed als dat met persoonsnamen het geval is.

Nu is het niet altijd eenvoudig om de juiste betekenis van een naam vast te stellen, aangezien van sommige namen méerdere verklaringen bestaan. In dat geval moet men ofwel een keuze maken tussen de verschillende betekenissen, of meerdere uitleggingen in overweging nemen en trachten een verband daartussen te leggen. Natuurlijk loopt men dan het gevaar te

vervallen in speculatieve redeneringen. Dit risico dient men te vermijden; maar het mag nooit een argument vormen om in het tegenovergestelde uiterste te vervallen en elke typologische uitleg van de bijbelse namen simpelweg van de hand te wijzen! Dan neemt men de Goddelijke inspiratie van de Schrift niet serieus.

De namen en de ligging van de vrijsteden

Zoals reeds opgemerkt duiden de namen van de diverse vrijsteden diverse karakters aan van de éne Gemeente van God. Er zijn méérdere steden nodig om al de kenmerken van 'de stad Gods' tot uitdrukking te brengen! Typologisch gezien wijzen de namen van de zes vrijsteden op specifieke christelijke zegeningen, die binnen de poorten van de Gemeente gekend en genoten worden en waarvan zij naar buiten toe ook getuigt. De Gemeente is immers de pilaar en de grondslag van de waarheid (1 Tim. 3:15).

In de volgende hoofdstukken komen alle zes vrijsteden afzonderlijk aan de orde. Ter inleiding hierop willen wij nog iets opmerken over hun *ligging*. Drie van deze steden waren namelijk gelegen in het Beloofde Land, en drie in het Overjordaanse.

Het land Kanaän is een beeld van de hemelse gewesten. De Israëlieten moesten het land betreden via de Jordaan, die spreekt van de doodsrivier. De 'hemelse gewesten' zijn niet identiek aan de 'hemel', de plaats die de gelovige bereikt na zijn sterven. Kanaän is een *strijdtonel*, zoals het boek Jozua duidelijk aantoonst. Maar na het sterven is er voor een christen geen strijd meer te strijden. De hemelse gewesten zijn het terrein waar de gelovige zich nú al bevindt in Christus; want hij is met Christus gestorven en opgewekt en tevens in Hem geplaatst in de hemelse gewesten. Daar zijn al zijn geestelijke zegeningen en dáár is ook zijn strijdtoneel (Ef. 1,2 en 6).

Welnu, wij hebben gezien dat een 'stad' in de Schrift een beeld is van de Gemeente (nauwkeuriger gezegd: van een plaatselijke gemeente); en wel gezien als Gods woonplaats, als de plaats waar Zijn tempel en Zijn troon gevestigd zijn. Maar bij een stad 'in het land' zien wij haar vanuit een specifiek hémels oogpunt, als in het bezit van de hemelse en geestelijke zegeningen die in Christus ons deel zijn. De drie steden in het Beloofde Land tekenen de Gemeente dus in haar hémelse positie, terwijl de overige drie ons een indruk geven van haar positie *op aarde*.

Deze overige drie steden lagen in het Overjordaanse – wel dichtbij het Beloofde Land, maar toch aan déze zijde van de Jordaan, de doodsrivier. Deze steden zijn typen van de Gemeente in haar woestijn-positie, als het getuigenis van God te midden van de omstandigheden van deze wereld. De eerste van dit drietal wordt dan ook omschreven als 'Beser *in de woestijn*' (Deut. 4:43). Hier zien wij de Gemeente in haar pelgrimschap in deze wereld (maar niet meer van de wereld; Egypte ligt ver achter haar).

Dit belangrijke onderscheid zullen wij steeds in het oog moeten houden. Het Nieuwe Testament bevat eigenlijk maar één brief die de Gemeente in haar hemelse positie tekent: de brief aan de Efeziërs. Weliswaar richt de brief aan de Kolossenzen onze blik ook op het 'land', de hemelse gewesten, maar deze brief gaat toch minder ver. Hier bevinden wij ons om zo te zeggen in 'Gilgal', de plaats van de besnijdenis en het uitgangspunt voor de verovering van Kanaän (vgl. Joz. 5 en Kol. 2 en 3).

Daarentegen zijn er meer brieven die betrekking hebben op de woestijn-positie van de Gemeente. Hierbij valt te denken aan de brieven aan de Korintiërs en de brief aan de Hebreëen, maar ook aan de brief aan de Filippenzen (die Paulus heeft geschreven aan het einde van zijn aardse loopbaan).

Overzicht van de namen van de zes vrijsteden

De namen van de vrijsteden *in het land* waren als volgt:

- (1) Kedes = heilig; gewijd; heiligdom.
- (2) Sichem = schouder; bergrug; deel; ijver.
- (3) Hebron = gemeenschap; verbond; vereniging; gezelschap.

De namen van de vrijsteden *in het Overjordaanse* luiden:

- (4) Beser = vesting; munitie; erts (van goud of zilver).
- (5) Ramot = hoogten (zie noot 1).
- (6) Golan = ballingschap; gevangenschap; omsloten gebied; hun verblijden.

De volgende hoofdstukken zijn nu gewijd aan een afzonderlijke bespreking van deze zes steden, in het licht van de zojuist genoemde betekenissen van hun namen en ook van andere bijzonderheden met betrekking tot hun ligging, bewoning enz.

Noot

1. Dit woord komt in de Statenvertaling onvertaald voor in Job 28:18 en Ezechiël 27:16, in opsommingen van allerlei kostbaarheden. De NBG-vertaling heeft hier 'paarlemoer', andere vertalingen geven het weer met 'koraal'.

4

De vrijsteden in het Beloofde Land

– KEDES –

Algemeen

In tegenstelling tot de andere twee vrijsteden in Kanaän – Sichem en Hebron – komt Kedes maar zelden voor in de Schrift. Deze vrijstad wordt vooral genoemd in de boeken Jozua en Richteren. Ze was gelegen in Boven-Galilea, in het gebied van Naftali, ten noordwesten van het vroegere Hoelemeer (20 km ten noorden van het Meer van Galilea).

Behalve als vrijstad kreeg Kedes blijkens Richteren 4 ook bekendheid als de woonplaats van de richter Barak. Vele honderden jaren zijn daarna verlopen – de tijd van de richters en van de koningen – en dan vermeldt de Schrift dat de stad is veroverd door de koning van Assur en dat deze de bevolking in ballingschap heeft gevoerd naar Assur (vanwege Israëls ontrouw aan Jahweh). Na de Babylonische ballingschap heeft ze volgens de ongewijde geschiedenis nog dienst gedaan als vestingstad (1 Makk. 11:62).

Deze stad Kedes moeten wij wel onderscheiden van twee andere plaatsen met dezelfde naam: Kedes in het Zuiderland (Joz. 15:23); en Kedes in het gebied van Issakar (1 Kron. 6:72),

dat elders ook wordt aangeduid als Kisjon (Joz. 19:20; 21:28). 'Het Bijbels Namenboek' onderscheidt zelfs vier plaatsen met de naam Kedes, maar 'Kedes in Naftali' is ongetwijfeld identiek aan de vrijstad in Naftali die nu onze aandacht heeft.

De vrijstad waar het hier om gaat, was dus gelegen in het grondgebied van de stam Naftali (dat betekent: 'mijn worsteling' of 'ik heb gestreden'). Deze stad werd ter bewoning toegewezen aan de Gersonieten, de afstammelingen van de oudste zoon van Levi, Gerson (ook wel gespeld als Gersom, d.i. 'een vreemdeling daar' of 'verdrijving'). De Gersonieten hadden als speciale taak de zorg voor alle geweven stoffen die voor de tabernakel werden gebruikt: de gordijnen en de tentkleden, alsmede de daarbij behorende touwen (Num. 3:25-26). Hierop komen wij nog terug bij de bespreking van de geestelijke betekenis van Kedes voor de Gemeente van God.

Kedes in de bijbelse geschiedenis

Wij gaan nu eerst nog even de Schriftplaatsen na die Kedes vermelden. Pas bij de inbezitting van Kanaän wordt ze voor het eerst genoemd, in het boek Jozua:

- (1) in de lijst van verslagen koningen (Joz. 12:22);
- (2) als behorend tot het erfdeel van Naftali (Joz. 19:37);
- (3) geheiligd als vrijstad voor de doodslager (Joz. 20:7);
- (4) en vervolgens ter bewoning toegewezen aan de Gersonieten (Joz. 21:32).

In de richterentijd komt Kedes voor als de woonplaats van Barak en als de verzamelplaats voor de strijd tegen Jabin, de koning van Kanaän, die regeerde in het nabijgelegen Hazor (Richt. 4:6-11).

Daarna wordt Kedes alleen nog vermeld in 2 Koningen 15:29 (bij de verovering door Assur), en in 1 Kronieken 6:76 (in de registers van de stam Levi).

Geestelijke betekenis

Er zijn dus betrekkelijk weinig Schriftgegevens die wij tot uitgangspunt kunnen nemen voor een nadere beschouwing van de betekenis van deze plaats Kedes voor onszélf als gelovigen. Want daar is het ons uiteindelijk om te doen: welk aspect laat deze stad ons zien van 'de stad van God', dat is de Gemeente van de levende God?

Over de betekenis van de naam van deze stad is iedereen het wel eens. Kedes betekent 'heilig', 'gewijd', of 'heiligdom'. Ongetwijfeld is dit een heel betekenisvolle naam. Want de heiligheid is een grondtrek van Gods woonplaats, ja, van God Zélf. Hij is immers de Heilige en dit kenmerk van Zijn wezen zoekt Hij ook bij het volk te midden waarvan Hij woont en wandelt: 'Weest heilig, want Ik ben heilig' (1 Petr. 1:16). Hij is licht en in Hem is in het geheel geen duisternis. Daaraan dient Zijn woonplaats ook te beantwoorden.

Het heeft ons dus zeker veel te zeggen dat Kedes bovenaan het rijtje van de vrijsteden staat. Heiligheid is een eerste vereiste voor de woonstede van God. Heiligheid is de *grondslag* van Zijn huis en tegelijkertijd ook het kenmerk en het *sieraad* ervan, zoals dit zo mooi bezongen wordt in de Psalmen:

'Zijn *grondvesting* is op de bergen der heiligheid' (Ps. 87:1);

'Heiligheid *betaamt* Uw huis, o Jahweh, tot in lengte van dagen' (Ps. 93:5 vert. J.N. Darby).

Het eerste punt, dat de woonplaats van God gegrondvest is op heilige bodem, blijkt bij uitstek bij Davids keuze van het tempelterrein op de dorsvloer van de Jebusiet Ornan (1 Kron. 21 en 22). Gods huis moest precies op die plaats worden gebouwd waar Zijn heiligheid op zo'n ernstige wijze aan het licht was gebracht, ten eerste doordat het zondige volk was geoordeeld en ten tweede doordat de plaatsvervangende offers op het brandofferaltaar waren verteerd door vuur uit de hemel.

Het tweede, dat de heiligheid passend is voor Gods huis, blijkt o.a. uit de vele rituele voorschriften die verbonden waren

aan de dienst van God. Heiligheid en reinheid zijn sleutelwoorden in het boek Leviticus, het wetboek voor de priesters. Een heilig God kan alleen maar wonen te midden van een heilig volk. En Hij kan alleen maar gediend worden door priesters en Levieten die beantwoorden aan de reinheid van Zijn huis.

Zo wijst de vrijstad Kedes heen naar 'de heilige stad', waar de tempel en de troon van een driemaal heilig God stonden opgericht (Jes. 6:3). En uiteindelijk wijst ze heen naar het *hemelse* Jeruzalem, waarin 'geenszins iets onheiligs zal binnengaan, noch wie gruwel en leugen doet, behalve zij die geschreven zijn in het boek van het leven van het Lam' (Openb. 21:27).

Het is dan ook een *hemelse* heiligheid, die de Gemeente straks zal bezitten als de stad van God. Daartoe wordt zij nu al gereedgemaakt: 'Christus heeft de Gemeente liefgehad en Zichzelf voor haar overgegeven, opdat Hij haar zou heiligen, haar reinigend door de wassing met water door het Woord, opdat Hij de Gemeente voor Zich zou stellen, heerlijk, zonder vlek of rimpel of iets dergelijks, maar opdat zij heilig en onberispelijk zou zijn' (Ef. 5:25-27).

Het Woord van God is het middel dat ons nu reinigt van wereldse smetten, zoals ook blijkt uit het gebed van Christus tot de Vader: 'Heilig hen door de waarheid: uw Woord is de waarheid'. En daarop volgen dan nog de woorden: 'En Ik heilig Mijzelf voor hen, opdat ook zij geheiligd zijn door de waarheid' (Joh. 17:16-19). Christus keerde terug naar de hemel, naar de Vader, om Zichzelf in een volkomen heiligheid toe te wijden aan onze belangen. Hij is daar om zo te zeggen het Toonbeeld, het Model van de hemelse heiligheid die wij straks met Hem zullen delen en die Hij nu al in ons wil bewerken.

Daarom is de Gemeente nu reeds de plaats die gekenmerkt wordt door heiligheid, *hémelse* heiligheid. Deze heiligheid is het kenmerk van haar wezen en zij vertoont die ook naar buiten toe.

Niet alleen de naam van de vrijstad Kedes wijst hier symbolisch op, maar dat geldt ook voor de bewoners en het werk

dat ze deden. Kedes betekent zoals gezegd: 'heilig', 'gewijd', of 'heiligdom'. Het was de éérste stad die de Israëlieten als vrijstad 'heiligden' (Joz. 20:7). De bewoners ervan waren ook 'heiligen'. Het waren Leviëten die uit het hele volk waren 'geheiligd', apart gesteld. Zij waren speciaal 'gewijd' om de HERE te dienen (Num. 8).

De nakomelingen van de oudste zoon van Levi, de Gersonieten, woonden hier. Tijdens de woestijnreis en waarschijnlijk ook nog in het Beloofde Land droegen de Gersonieten zorg voor de gordijnen en de tentkleden van de tabernakel, en de daarbij behorende touwen.

Al deze geweven stoffen spreken van de heiligheid van Gods woonplaats. Denken wij alleen maar aan de gordijnen van getweerd fijn linnen die de voorhof van de tabernakel omgaven. Het witte linnen stak scherp af tegen het woestijnzand en vormde de afscheiding tussen de woning van God en de rest van de legerplaats. Deze witte 'muur' zei als het ware tegen iedere Israëliet die de tabernakel naderde: nu kom je bij de woning van God. Hij is een heilig God, die woont in afzondering van het kwaad; hou daar rekening mee!

Dit fijne linnen is ook een beeld van het reine en heilige leven van Christus, die in volmaaktheid Gods deugden hier op aarde vertoonde; alsmede van de praktische gerechtigheid die door de Gemeente wordt tentoongespreid tijdens haar vreemdelingschap op aarde (vgl. Openb. 19:8).

De tentkleden van de tabernakel (die de Gersonieten moesten dragen) symboliseren de diverse persoonlijke en ambtelijke heerlijkheden van Christus. De Gemeente, die de woning van God is in de Geest, en de pilaar en de grondslag van de waarheid, moet het getuigenis hiervan nu instandhouden. De touwen wijzen misschien op de kracht die nodig is om dit getuigenis te handhaven tijdens de reis van de Gemeente door de wereld. Wat een verantwoordelijkheid rust er dus op ons als ware Gersonieten, als 'vreemdelingen' hier op aarde, aan wie een hémels getuigenis is toevertrouwd!

Tenslotte nog iets over de streek waar Kedes lag. De vrijstad Kedes lag op het gebergte van Naftali en werd daarom ook wel Kedes-Naftali genoemd, dat is 'heiligheid van mijn worsteling'. Deze naam heeft eveneens een rijke inhoud. Want het kost soms veel strijd om Gods heiligdom te bereiken, of het te ontworsten aan of ook te verdedigen tegenover de vijand.

Een illustratie van het eerste vinden wij in het leven van Jakob, die jarenlang met God worstelde totdat hij eindelijk bereid was terug te gaan naar Betel, het huis van God. Het tweede vinden wij in de boeken Jozua en Richteren. Kedes moest eerst ontworsteld worden aan 'de koning van Kedes' (Joz. 12:22), een beeld van één van de vele boze machten in de hemelse gewesten, die ons het genot van het erfdeel ontzeggen. In het boek Richteren moest Kedes worden verdedigd tegen Jabin (dat betekent: 'verstandig'; 'intelligent'), 'de koning van Kanaän' (Richt. 4:2). Zo hebben wij stand te houden tegen de listen van de duivel (Ef. 6).

Helaas bleef Kedes niet behouden voor het volk Israël. Het moest tenslotte worden prijsgegeven aan de vijand uit het noorden, Assur (dat betekent: 'vlakte'), zoals het korte bericht in 2 Koningen 15:29 vermeldt.

Zo is ook in de geschiedenis van de Gemeente de 'heiligheid' maar al te vaak verloren gegaan door de aanvallen van de vijand, die erop uit is Gods maatstaven te verlagen en te vervlakken. De Gemeente heeft zich vermengd met de wereld en is daarom – wat haar verantwoordelijkheid betreft – ook overgeleverd aan de macht van de wereld en van haar nivellerende beginselen.

Gelukkig was er na de terugkeer uit de Babylonische ballingschap weer een zeker herstel: Kedes wordt in gedachtenis geroepen door de kroniekschrijver (1 Kron. 6:76). Zo is er ook nu nog een herstel mogelijk, als men terugkeert naar de grondslagen waarop de Gemeente vanouds is gevestigd. De Gemeente wordt weliswaar niet hersteld in haar oorspronkelijke glorie (die wordt pas zichtbaar bij de wederkomst van Christus).

Maar het geloof kan wel teruggaan naar de oorspronkelijke beginselen waarop God haar heeft gegrondvest, en te midden van het verval het getuigenis daarvan weer doen opbloeien. Dan zal ook weer iets worden gezien van de waarheid van Kedes, van de heiligheid die Gods huis tot sieraad is.

Algemeen

Sichem, op het gebergte van Efraïm, bij de ingang van het dal dat de berg Ebal scheidt van de Gerizim, is een plaats die tal van herinneringen oproept bij de bijbellezer. Het was de eerste pleisterplaats van Abram in het Beloofde Land, en evenzo van Jakob na diens terugkeer uit Paddan-Aram. Het is de plaats van de Jakobsbron en ook van het graf van Jozef.

Sichem, ongeveer zeventig kilometer ten noorden van Jeruzalem gelegen, was de plaats van de voorlezing van de wet en van de plechtige verbondsvernieuwing onder Jozua. In de tijd van de richters heerste Abimelek drie jaar als koning te Sichem. Hier liet ook Rechabeam zich tot koning kronen over heel Israël, vóór de scheuring van het rijk, en vestigde Jerobeam zich kort daarna als de eerste vorst van het tienstammenrijk.

Als koningsstad ziet Sichem trouwens terug op een lange geschiedenis. De stad wordt al genoemd in zeer oude Egyptische bronnen. Ze is geruime tijd een belangrijke zetel van de Hyksos geweest, naar men aanneemt vanaf de 18e eeuw voor Christus. Na Israëls intocht in Kanaän hebben de bovengenoemde vorsten er geregeerd, en na de ballingschap is het de hoofdstad van de Samaritanen geworden.

Ruim een eeuw voor Christus maakten de Makkabeëen de stad echter met de grond gelijk en verwoestten zij ook de Samaritaanse tempel op de Gerizim. Iets ten westen van de ruïnes van de stad bouwden de Romeinen een nieuwe stad op, Neapolis geheten. Dit werd later door de Arabieren verbasterd tot Nabloes, en onder die naam staat de stad nog steeds bekend. Het huidige Nabloes (of Nablus) is de 'hoofdstad' van de door Israël bezette westelijke Jordaanoever.

Het is opmerkelijk dat van de zes vrijsteden alleen *Sichem* en *Hebron* reeds voorkomen in de verhalen van de aartsvaders. En na Israëls intocht in Kanaän blijven deze beide steden ook een grotere rol spelen dan de overige vier vrijsteden, misschien met uitzondering van Ramot in Gilead.

Ongetwijfeld waren deze oude steden op het gebergte van Efraïm en van Juda ook de voornaamste Levieten- en vrijsteden. Dat blijkt al uit het feit dat ze ter bewoning werden toegewezen aan de aanzienlijkste Levietenfamilie, nl. de tak van de Kehatieten. Hiertoe behoorden de Levieten die belast waren met de zorg voor de meest heilige onderdelen van de tabernakel: de ark van het verbond, de tafel der toonbroden, de kandelaar, de beide altaren etc. Zij kregen Sichem aangewezen als woonplaats (naast negen andere Levietensteden). De priesters, die eveneens tot de Kehatieten behoorden, kregen de vrijstad Hebron toebedeeld (plus nog eens twaalf andere steden).

Sichem in de bijbelse geschiedenis

Wij willen nu eerst de bijbelse gegevens met betrekking tot Sichem nauwkeuriger bezien, om ons vervolgens te verdiepen in de geestelijke betekenis van deze stad voor de Gemeente van God.

Er zijn vier belangrijke episoden waarin Sichem voorkomt in de bijbelse geschiedenis:

- (1) de tijd van de aartsvaders (Genesis);
- (2) de periode van Israëls intocht in Kanaän (Jozua);
- (3) het tijdvak van de richters (Richteren);
- (4) de tijd van de koningen (1 Koningen).

Wij vinden Sichem in het leven van Abram, zodra hij vanuit het afgodische Ur der Chaldeeën arriveerde in Kanaän: 'En Abram trok het land door tot de plek bij Sichem, tot de terebint More' (Gen. 12:6). Hier verscheen de HERE aan hem en kreeg hij de belofte dat zijn nageslacht het land zou beërven. Abram

ontving hier Goddelijk onderwijs, een openbaring van Gods gedachten (More betekent 'leraar', of 'profeet'). Uit dankbaarheid hiervoor bouwde hij een altaar voor de HERE, die hem verschenen was.

In het leven van Jakob komt Sichem vaker voor. Evenals dat bij Abram het geval was, was het Jakobs éérste verblijfplaats in het Beloofde Land na zijn terugkeer uit Paddan-Aram. Evenals Abram ontving Jakob hier een Goddelijke openbaring, maar dat gebeurde pas na de droevige ervaringen die in Genesis 34 worden beschreven. Na zijn aankomst kocht Jakob een stuk grond bij Sichem en richtte daar een altaar op (Gen. 33:18-20). Dit land heeft hij later aan zijn zoon Jozef gegeven, en hier is Jozef ook begraven. Dit is tevens de plaats van de Jakobsbron (Gen. 48:22; Joz. 24:32; Joh. 4:5,6,12).

Sichem was ook de plaats waar Jakob afrekende met de vreemde goden die er in zijn gezin waren: die werden begraven onder de terebint bij Sichem – een beeld van het *kruis* als de plaats waar de wereld en haar afgoden geoordeeld zijn (Gen. 35:4). Later wordt Sichem nog een keer genoemd als de plaats waar de broers van Jozef de schapen weidden en waar Jozef hen toen ging opzoeken (Gen. 37:12-14).

Zoals Sichem de plaats was waar Jakob afrekende met de vreemde goden en zich toewijdde aan de dienst van Jahweh, zo gebeurde dat later ook in de geschiedenis van het volk Israël! In het verslag van de verovering van Kanaän neemt Sichem ook een belangrijke plaats in.

Wij herinneren ons dat Sichem tussen de berg Ebal en de berg Gerizim lag, als een nek tussen twee schouders (Sichem betekent 'schouder', of 'nek'). Daar werd de wet voorgelezen aan de verzamelde natie en daar werden de zegen en de vloek uitgesproken die aan het al dan niet houden van de wet verbonden waren (Joz. 8:30-35; vgl. Deut. 11:29 en Deut. 27). Daar werd het volk aan het einde van het leven van Jozua opnieuw voor de keuze gesteld om de afgoden weg te doen en het hart te neigen tot Jahweh alleen (Joz. 24).

Sichem schijnt dus de plaats te zijn die zowel in het individuele leven (van Abram en vooral van Jakob), als in het gemeenschappelijke leven van Israël als volk getuigt van een radicale beslissing vóór Jahweh en tégen de afgoden.

Helaas is dit niet zo gebleven. In de tijd van de richters vervalt Israël telkens weer in afgoderij en dan wordt Sichem de zetel van een afgodstempel, een centrum van afgodendienst. Dit is een periode van diep verval, niet alleen in geestelijk, maar ook in moreel opzicht. De onverkwikkelijke geschiedenis van Abimelek en de burgers van Sichem, die eindigde in hun aller ondergang, is een duidelijk bewijs daarvan. Het is een verhaal van broedermoord, verraad en meedogenloos geweld (Richt. 9).

Dit vond plaats in de dagen dat er geen koning was in Israël en ieder deed wat goed was in zijn ogen, zoals het slot van het boek Richteren zo treffend opmerkt. Het koningschap van Abimelek had immers geen wettige basis, het berustte op geweld en het was verbonden met afgoderij.

Maar het latere tijdperk van de koningen vertoont vaak hetzelfde droevige beeld. De weinige details die 1 Koningen ons verschaft over Sichem, geven ons bepaald geen gunstig beeld van de rol die de stad heeft gespeeld in deze laatste periode waarin ze voorkomt in de bijbelse geschiedenis. In plaats van een centrum van godsdienstige en staatkundige eenheid te zijn (zoals ten tijde van Jozua), is Sichem dan de plaats waar de scheuring van het rijk zich voltrekt en de eerste vorst van het tienstammenrijk zijn regeringszetel vestigt (1 Kon. 12).

De godsdienstige eenheid van het volk kon toen ook niet langer standhouden. Jerobeam voerde een eigenwillige godsdienst in, een soort imitatie van de dienst van Jahweh (maar in wezen afgodendienst). Nadat de Samaritanen zich in Samaria vestigden – na de ondergang van het tienstammenrijk – werd Sichem het centrum van hun religie (eveneens een mengvorm van de dienst van Jahweh en van de afgoden).

De kroniekschrijver bewaart nog wel de herinnering aan Gods oorspronkelijke bedoelingen met de stad. De vrijstad

Sichem was ten tijde van Jozua toegewezen aan de Kehat-Levieten, en de stad had dus een centrum moeten blijven van de dienst van de éne ware God (Joz. 21:20-21; 1 Kron. 6:66-67).

Ook in de Psalmen vinden wij nog een interessante verwijzing naar Sichem. Wij lezen daar in Psalm 60:8 en in het identieke Psalm 108:8 de woorden:

*‘God heeft gesproken in Zijn heiligdom:
Ik wil juichen, Ik wil Sichem verdelen,
het dal van Sukkot uitmeten’.*

Merkwaardig dat de verdeling van het land volgens dit psalmvers begon bij Sichem! Is dit een herinnering aan de centrale plaats die Sichem innam ten tijde van Jozua, toen het nog uitsluitend in het teken stond van de dienst van Jahweh? In elk geval was Sichem zo waardevol in Gods oog, dat deze plaats vóórop staat als Hij Israëls erfdeel in ogenschouw neemt. Dit psalmvers werpt overigens ook licht op de geestelijke betekenis van Sichem voor de Gemeente, waarop wij nu willen ingaan.

Geestelijke betekenis

De grondbetekenis van Sichem is ‘schouder’ of ‘nek’. De nabijgelegen berghellingen van de Ebal en de Gerizim rijzen als ‘schouders’ op vanuit het landschap. Vandaar dat men de naam Sichem ook vaak verklaart als ‘bergrug’ (vgl. Gen. 48:22). Hiervan is dan weer in algemene zin de betekenis ‘deel’ of ‘erfdeel’ afgeleid.

De betekenis ‘ijver’ wordt ook wel toegekend aan de naam Sichem. Om met deze laatste betekenis te beginnen: het is wel duidelijk dat Sichem spreekt van *ijver* in de dienst van God. Op deze plaats keerde Jakob de afgoden de rug toe en hier werd het volk Israël ook voor de keuze geplaatst om de HERE óf de afgoden te dienen.

Sichem, met aan de éne kant de berg van de vloek en aan de ándere kant de berg van de zegen, getuigt van een besliste toewijding aan de HERE. Hem te kennen en te dienen is de oorzaak van alle ware zegen, Hem te verlaten betekent echter dat men de vloek over zich brengt.

Dit wordt nog geaccentueerd door het feit dat Sichem een Levietenstad was, waar dienstknechten van God woonden die volkomen waren toegewijd aan de hun geschonken taak. Van hen werd verwacht dat zij de HERE met ijver zouden dienen.

De Kehatieten die niet tot de priesterlijke familie behoorden, hadden tijdens de woestijnreis de zorg voor de ark, de tafel, de kandelaar, de altaren, het heilige gerei waarmee men de dienst verrichtte, en het voorhangsel (Num. 3:31). Nadat de ark haar rustplaats had gevonden op de berg Sion stelde David deze Kehatieten (samen met een aantal Gersonieten en Merarieten) ook aan als zangers (1 Kron. 6:31-33).

Bij de tempeldienst bleven zij ter beschikking staan van de priesters om alle noodzakelijke werkzaamheden van de dienst in het huis Gods te verrichten (1 Kron. 23:25-32).

Deze Kehat-Levieten waren dus verantwoordelijk voor de allerheiligste voorwerpen van de tabernakel, niet alleen tijdens de woestijnreis, maar ook lange tijd na de intocht in het land. Deze voorwerpen spreken op bijzondere wijze van Gods openbaring in Christus: de delen van acaciahout wijzen op Zijn mensheid, die van louter goud op Zijn Godheid. Zo is aan de Gemeente de verantwoordelijkheid toevertrouwd, zorg te dragen voor het getuigenis aangaande de Persoon van Christus. Zij 'draagt' en 'bewaart' de waarheid van Zijn waarachtige mensheid, Zijn waarachtige Godheid, de gezegende gevolgen van Zijn werk etc. Naarmate wij hierin trouw zijn, zijn wij werkelijk toegewijd aan de dienst van God.

Naast deze gedachte van toewijding symboliseert Sichem ook nog iets anders, namelijk het ons geschonken *erfdeel*. Wij zagen al dat Jakob het gebied van Sichem ten erfdeel gaf aan zijn zoon Jozef. In het genoemde psalmvers nam Sichem de

eerste plaats in bij het uitmeten van Israëls erfdeel (Ps. 60:8). Het volk Israël ontving een áárds erfdeel, maar aan de Gemeente is een hémels erfdeel geschonken. Wij zijn gezegend met een hemels land, met alle gééstelijke zegening in de hemelse gewesten in Christus (Ef. 1:3). Onze zegeningen zijn niet van tijdelijke aard (zoals bij Israël), maar eeuwigdurend.

Toch zijn deze beide betekenissen van de plaats Sichem niet in tegenspraak met elkaar. De gedachte van toewijding houdt juist verband met het erfdeel dat ons is toegewezen. Want het volk dat aan God is toegewijd, vindt in Hém ook zijn deel. Heel mooi zien wij dit bij de Levieten, die geen eigen erfdeel onder de stammen van Israël bezaten. Zij waren volledig apart gesteld voor de dienst van God en hadden Hem ten erfdeel: *'Ik ben uw deel en uw erfdeel onder de Israëlieten'* (Num. 18:20). Een vergelijkbare gedachte vinden wij in Psalm 16, waar Christus God Zijn enige deel noemt (Ps. 16:2,5).

De plaats Sichem symboliseert dus ook dat wij onze zegeningen in feite vinden *in een Persoon*. Er is geen enkele zegen in de hemelse gewesten die wij *buiten Christus* zouden kunnen beërven. Hem te kennen, en de Vader die Hem gezonden heeft, is het geheim van al onze zegen (Joh. 17:3). Naarmate wij aan Hem zijn toegewijd, zullen wij ook leren ons erfdeel in bezit te nemen.

Nu nog iets over de betekenis van de verschillende perioden waarin Sichem voorkomt in de bijbelse geschiedenis. Allereerst de tijd van de *aartsvaders*: zij zijn praktische voorbeelden voor ons individuele geloofsleven. Zij tonen ons hoe de zegeningen van het land, het erfdeel (voor ons: de zegeningen van de hemelse gewesten), in een leven van persónlijk pelgrim-schap gekend en genoten kunnen worden.

Daarna krijgen wij de ervaringen van Israël *als volk*. De inbezitneming van Kanaän onder Jozua toont hoe de zegeningen van het land het gemeenschappelijke deel van het volk van God worden. Bij dit alles neemt Sichem een belangrijke plaats in: het is een keerpunt in Jakobs en in Israëls geschiedenis. Het is

de plaats van persoonlijke en gemeenschappelijke toewijding aan de dienst van de éne ware God; en ook de plek van de inbezitneming van Zijn erfenis.

De richteren- en de koningentijd geven ons vervolgens een beeld van het al spoedig intredende verval. Sichem wordt dan het centrum van godsdienstig verval en van staatkundige verdeeldheid. Zo is ook in de geschiedenis van de Gemeente het ware karakter van haar dienst vrij snel teloorgegaan en heeft ze het haar toekomstige erfdeel niet lang bezeten. Bij een door God gewerkt herstel zullen daarom ook déze wezenlijke voorrechten van de Gemeente, in type in de plaats Sichem tot uitdrukking gebracht, weer in herinnering moeten worden geroepen.

De vrijstad Hebron

Hebron is een van de oudste en meest bekende steden van het land Israël. Hebron tekent ons ook een belangrijk aspect van de gééstelijke voorrechten die men in de stad Gods geniet, nl. de 'gemeenschap' met God.

Algemeen

Hebron geldt als één van de oudste, steeds bewoonde steden ter wereld. Volgens Numeri 13:22 is Hebron zeven jaar eerder gebouwd dan Soan in Egypte, een bekende stad in de Nijldelta (ook wel Tanis genoemd).

De stad ligt een kleine veertig kilometer ten zuiden van Jeruzalem op het gebergte van Judea en is de hoogste stad in het land ten westen van de Jordaan. Ze ligt ook in een vruchtbare streek, er zijn veel wijngaarden en boomgaarden. Dat valt trouwens al op te maken uit het verhaal van de twaalf verspieters, die in deze omgeving de bekende druiventros plukten.

Hebron is bij uitstek de stad van de aartsvaders, Abraham, Isaak en Jakob, die er alle drie gewoond hebben en er ook begraven zijn met hun vrouwen (resp. Sara, Rebekka en Lea). Boven het familiegraf in de spelonk van Makpela, door Abraham gekocht van Efron de Hethiet, staat nog steeds een bekend Arabisch heiligdom. Deze moskee draagt de naam: 'Heiligdom van de Vriend', omdat Abraham een vriend van God genoemd werd (Jes. 41:8; Jak. 2:23). Naar aanleiding van deze bijnaam van Abraham luidt de naam van Hebron in het Arabisch ook 'Vriend'. De stad is zowel voor de Joden als voor de moslims een heilige plaats, waar de herinnering aan hun gemeenschappelijke stamvader nog steeds voortleeft.

De oorspronkelijke naam van Hebron was *Kirjat-Arba*, dat is letterlijk: 'stad van Arba', of 'stad van de vier' (vier families, of misschien vier dorpen die onderling een verbond sloten). Arba was de grootste van de Enakieten, een geslacht van reuzen, waarvan de Schrift er nog drie met name noemt die bij de verovering van Kanaän verdreven werden (Num. 13:22; Joz. 14:15;

15:13-14; Richt. 1:10). De stad droeg vroeger waarschijnlijk de naam van deze stamvader van de Enakieten en heeft die nog lange tijd behouden. De Bijbel noemt Hebron en Kirjat-Arba vaak in één adem; zelfs na de ballingschap komen we deze oude naam van de stad nog een keer tegen (Neh. 11:25).

Ook wordt Hebron dikwijls vereenzelvigd met het nabijgelegen *Mamre*. Dit is zowel een plaatsnaam als een persoonsnaam. De Amoriet Mamre was één van Abrahams bondgenoten in de strijd tegen de koningen van het oosten; vermoedelijk was hij de eigenaar van het terebintenbos waarbij Abraham zijn tent opsloeg (Gen. 13:18; 14:13,24). Als plaatsnaam dient Mamre meestal ter lokalisering van de grot van Makpela, waarvan dan steeds wordt opgemerkt dat die zich 'tegenover Mamre' bevond. Mamre komt in de Schrift alleen voor in het boek Genesis.

Na de intocht van Israël in Kanaän maakte Hebron deel uit van het stamgebied van Juda; de stad werd in eerste instantie ten erfdeel gegeven aan Kaleb. Dit kunnen wij zien als een beloning voor zijn trouw als verspieder. Hij veroverde deze stad die hij eens als verspieder had gezien, en verdreef vandaar de Enakieten die zijn vroegere metgezellen zoveel vrees hadden ingeboezemd. Later werd Hebron apart gesteld als vrijstad en ter bewoning gegeven aan de priesters, de zonen van Aäron. Kaleb behield echter het omringende akkerland met de daarbij behorende dorpen.

Verder was Hebron ook een *koningsstad*. De koning van Hebron was één van de vijf koningen der Amoriëten die Jozua versloeg in de strijd bij Gibeon. In Israëls bloeitijd was Hebron de eerste residentie van koning David: hij regeerde er ruim zeven jaar over Juda. Na die periode werd hij hier ook tot koning gezalfd over héél Israël, waarop hij Jeruzalem innam en dat tot de hoofdstad van zijn rijk maakte. In Hebron organiseerde zijn zoon Absalom, die in deze stad ook geboren was, een opstand om zichzelf tot koning te laten uitroepen. Na de scheuring van het rijk maakte Rechabeam er een sterke vestingstad van.

Ongetwijfeld is Hebron dus een belangrijke stad, die onze aandacht ten volle waard is: als verblijf van de aartsvaders, als 'beloning' voor de overwinnaar Kaleb, als vrijstad, als priesterstad en ook als koningsstad. Wij zullen ons nu eerst weer verdiepen in de details van de bijbelse geschiedenis van deze stad, om ons vervolgens af te vragen welke geestelijke lessen hierin liggen opgesloten voor de Gemeente van God.

Hebron in de bijbelse geschiedenis

Hebron komt hoofdzakelijk voor in drie belangrijke perioden, en wel:

- (1) de tijd van de aartsvaders (Genesis);
- (2) het tijdvak van de inbezitneming van Kanaän (Jozua; maar zie ook Richt. 1);
- (3) de eerste regeerperiode van koning David (2 Samuël en 1 Kronieken).

Zoals gezegd is Hebron vooral de stad van de aartsvaders. Abraham, Isaak en Jakob hebben er gewoond en zijn er ook begraven, met Sara, Rebekka en Lea (Rachel is bij Betlehem begraven, Gen. 35:19).

De eerste vermelding vinden wij in Genesis 13, nadat Lot van Abram was weggegaan en Abram een meer permanente verblijfplaats koos in het land: 'Daarna sloeg Abram zijn tenten op en ging wonen bij de terebinten van Mamre, bij Hebron, en hij bouwde daar een altaar voor de HERE' (Gen. 13:18).

Abram ging hier een bondgenootschap aan met Mamre, waarschijnlijk de eigenaar van het land, en met diens broeders (Gen. 14:13). Wij mogen aannemen dat dit ook de plaats was van de verbondssluiting van Genesis 17, waarbij de HERE de belofte deed dat Sara over een jaar een zoon zou baren. Die belofte wordt namelijk herhaald in Genesis 18, en daar lezen wij duidelijk dat de HERE aan Abraham verscheen bij de terebinten van Mamre (Gen. 18:1; vgl. vers 14).

Hier kreeg Abraham ook te horen wat Gods plannen waren met Sodom, en deed hij op zijn beurt voorbede voor Lot. Mamre, oftewel Hebron, is dus de plaats van het *verbond* en van de *gemeenschap* met God (wat ook de twee voornaamste betekenissen van de naam Hebron zijn!).

Later vestigde Abraham zich in Berseba, helemaal in het zuiden van Kanaän, maar niet voorgoed. Want Sara stierf te Hebron en Abraham kocht daar een graf voor haar, het latere familiegraf (Gen. 23:2-20). Hier werd hijzelf achtendertig jaar later ook begraven door zijn zoons Isaak en Ismaël (Gen. 25: 9-10).

Van Isaak lezen wij eerst dat hij in het Zuiderland woonde, bij de put Lachai-Roï en bij Berseba, maar aan het einde van zijn leven vinden wij hem toch ook in Hebron. Hier ontmoette hij zijn zoon Jakob weer na diens lange verblijf in Paddan-Aram: 'En Jakob kwam bij zijn vader Isaak te Mamre bij Kirjat-Arba – dat is Hebron – waar Abraham en Isaak als vreemdeling vertoefd hadden' (Gen. 35:27). Isaak werd hier begraven door zijn twee zoons Esau en Jakob.

Jakob koos daarna kennelijk ook zijn verblijf in deze omgeving. Want het was vanuit het dal van Hebron dat hij zijn zoon Jozef erop uitstuurde om onderzoek te doen naar de welstand van de broers die de schapen weidden. Hoewel Jakob later op verzoek van Jozef naar Egypte trok, was het toch zijn laatste wil in het familiegraf te Hebron begraven te worden: 'Begraaft mij bij mijn vaderen in de spelonk in het veld van de Hethiet Efron, in de spelonk in het veld van Makpela, dat tegenover Mamre in het land Kanaän ligt, welk veld Abraham gekocht heeft van de Hethiet Efron tot een eigen grafstede. Daar heeft men Abraham en zijn vrouw Sara begraven; en daar heb ik Lea begraven' (Gen. 49:29-31). Dit maakt wel duidelijk dat Hebron met recht betiteld kan worden als de stad van de patriarchen.

De *tweede* periode waarin Hebron een belangrijke rol speelde, was die van de verovering van Kanaän onder Jozua. In het boek Numeri vinden wij nog een interessante bijzonderheid in

verband hiermee. In het verslag van de tocht van de twaalf verspieders wordt namelijk een opmerking gemaakt over Hebron (Num. 13:22-24). De drie reuzen die daar woonden worden met name genoemd, en het dal Eskol dat daar in de buurt lag. Hier plukten de verspieders een grote druiventros (Eskol betekent 'druiventros'), en ook wat granaatappels en vijgen. Verder wordt nog gesproken over de stichting van Hebron: Hebron was zeven jaar ouder dan Soan in Egypte.

In het Beloofde Land had God dus een stad voor Zijn volk bereid, die ouder en belangrijker was dan de stad die misschien de hoofdstad was van Egypte, het land van hun slavernij. Dit is een duidelijke aanwijzing, nog vóór de inbezitneming van het land, dat Hebron een grote plaats innam in Israëls toekomstige erfdeel.

Dit wordt bevestigd in het boek Jozua, dat veel aandacht aan Hebron schenkt en daarbij teruggrijpt op het verhaal van de tocht van de verspieders. De verovering van de stad, het verslaan van de koning van Hebron, en ook de uitroeiing van de daar woonachtige Enakieten worden in de eerste plaats toegeschreven aan Jozua (Joz. 10-12). Vervolgens blijkt echter dat *Kaleb* het grootste aandeel hierin heeft geleverd en wel in samenwerking met zijn stamgenoten, de Judeeërs (Joz. 14-15; Richt. 1). Toen Kaleb het land Kanaän verspiedde, had hij het gebied van Hebron bezocht en zich met de overige verspieders verbaasd over de rijke vruchten die hier groeiden. En vijfenveertig jaar later was eindelijk het moment gekomen waarop zijn trouw aan de HERE werd beloond: hij ontving ditzelfde bergland ten erfdeel!

Naderhand stelde Jozua de stad Hebron apart als vrijstad voor de doodslager en tevens als woonplaats voor de priesters, de zonen van Aäron. Maar het akkerland van de stad en de omringende dorpen bleven het eigendom van Kaleb, de *overwinnaar* over (1) het ongeloof van zijn broeders die het goede land versmaadden en (2) de macht van de reuzen die dit gebied beheersten (Joz. 20-21).

De *derde* episode waarin Hebron op de voorgrond trad, was de begintijd van het koningschap van David. Hebron was één van de plaatsen waar David gastvrij ontvangen was met zijn mannen, toen hij nog op de vlucht was voor Saul (1 Sam. 30:31). Na de dood van Saul vestigde David zich hier overeenkomstig Gods bevel en werd hij tot koning gezalfd over het huis van Juda (2 Sam. 2:1-4). Weliswaar was hij al eerder gezalfd, namelijk door Samuël, maar dat was gebeurd binnen de besloten kring van zijn eigen broeders (1 Sam. 16:12-13). Nu was echter de tijd gekomen voor *de openlijke erkenning* van zijn koningschap door het volk van God. Het was niet eens het héle volk, dat bijeenkwam om hem tot koning te zalven te Hebron. Het waren alleen de mannen van Juda, het stamgebied waarin Hebron lag, die David door deze zalving erkenden als hun wettige heer en koning.

Davids gezag werd pas geleidelijk door de andere stammen van Israël erkend. Nadat hun legeroverste Abner in Hebron de dood had gevonden, kwamen zij ook tot David en betuigden hun verbondenheid met hem. Dit komt op prachtige wijze tot uitdrukking in de woorden: 'Zie, wij zijn uw eigen vlees en bloed' (2 Sam. 5:1). Zij wisten zich één met hem en erkenden hem als hun heer.

Hebron is hier weer de plaats van het verbond: ditmaal tussen koning David en alle oudsten van Israël. En na deze verbondssluiting zalfden zij hem tot koning over héél Israël (dit was dus de *dérde* zalving van David). Maar dat maakte ook een einde aan zijn regeerperiode te Hebron. *Jeruzalem* werd de nieuwe hoofdstad van het verenigde rijk.

Dit mooie beeld van Hebron als koningsstad wordt helaas ontsierd door het verhaal van Absaloms opstand. Absalom, de derde zoon die David te Hebron kreeg (2 Sam. 3:3), stal het hart van alle Israëlieten en liet zichzelf tot koning uitroepen in zijn geboortestad (2 Sam. 15:10). Hebron was toen niet meer het symbool van de eenheid van het volk, zoals bij de zalving van David in 2 Samuël 5, maar van een droevige verdeeldheid.

Absalom deed zijn naam geen eer aan (Absalom betekent 'vader van de vrede'). Door zijn greep naar de macht werd hij de oorzaak van onvrede, twist en burgeroorlog. Tenslotte liep alles echter uit op het herstel van David, de man naar Góds hart, als de wettige koning van Israël (hoewel Absaloms dood een diepe wond bij hem sloeg).

Deze geschiedenis wordt verzwegen in 1 Kronieken, dat wel vaker voorbijgaat aan het menselijk falen en meer Gods genade belicht. 1 Kronieken 11 en 12 gaan wel uitvoerig in op de zalving van David te Hebron: al zijn strijders verzamelden zich hier en de plechtigheid was een feest voor het hele volk.

Tenslotte wordt Hebron nog een keer genoemd als één van de vestingsteden die Rechabeam (die overigens getrouwd was met de dochter van Absalom) versterkte ter verdediging van Juda en Benjamin (2 Kron. 11:10). Dit mocht echter niet zoveel baten, want deze steden bleken niet bestand te zijn tegen de aanval van Sisak, de koning van Egypte (2 Kron. 12:4).

Ook na de Babylonische ballingschap komt Hebron nog een keer voor, hoewel dan de oude naam Kirjat-Arba wordt gebruikt (Neh. 11:25). Het overblijfsel van Juda, dat was teruggekeerd uit Babel, vestigde zich toen weer in zijn vroegere erfdeel. Dit was slechts een tijdelijk herstel, want uit de ongewijde geschiedenis weten wij dat de stad later Edomitisch is geworden.

Geestelijke betekenis

Nu wij vrij veel aandacht aan de historie van Hebron hebben geschonken, zal het ons niet moeilijk vallen de nodige geestelijke lessen hieruit te putten voor de Gemeente van God.

(1) Hebron was in de eerste plaats de stad van de aartsvaders, die ons laten zien hoe de zegen van het Beloofde Land (voor de christen: de geestelijke zegeningen in de hemelse gewesten) in de praktijk in een leven van pelgrimschap kan

worden gekend en genoten. Het wonen als vreemdeling bij Hebron typeert dan een leven van gemeenschap met God (Hebron betekent: gemeenschap; verbond; vereniging; gezelschap), ook al genieten wij die gemeenschap nu nog niet in haar volle omvang en in hemelse volkomenheid. Gemeenschap met God is een hemelse zegen, die ons in onze vreemdelingschap al een volkomen blijdschap geeft (1 Joh. 1:3-4), maar die in het Vaderhuis pas in haar definitieve vorm ons deel zal zijn.

Hebron was voor Abraham de plaats van het verbond. Wij mogen aannemen dat zowel de verbondssluiting van Genesis 15 als die van Genesis 17 hier plaatsvonden. In deze twee hoofdstukken zien wij in beginsel de kenmerkende zegeningen van het *nieuwe* verbond: de rechtvaardiging uit het geloof en het ontvangen van nieuw leven uit God (vgl. Hebr. 8:10-12). Met dit laatste is de besnijdenis verbonden, die doelt op het uittrekken van het lichaam van het vlees (Kol. 2:11). De geboorte van Isaak ziet daarop, dat Christus – de Zoon, de Erfgenaam – gestalte in ons krijgt (Gal. 1:16; 2:20; 4:19-31). Hij is immers ons leven.

Alleen op deze grondslag kunnen wij werkelijk gemeenschap met God hebben, zoals Abraham die in Genesis 18 had bij de terebinten van Mamre (dat betekent 'vettigheid', of 'levenskracht'; vgl. Psalm 36:8-10 en 63:6-8). Hier sprak de HERE met hem en Abraham richtte hier een maaltijd voor Hem aan (een *maaltijd* is in de Schrift bij uitstek een beeld van gemeenschap, het genieten van hetzelfde deel).

Hier mocht Abraham op zijn beurt ook tot God spreken over wat hem bezighield en kreeg hij de gelegenheid voorbede te doen voor zijn neef Lot. Zo kan de gelovige in het gebed gemeenschap oefenen met God.

God sprak met Abraham en deelde hem Zijn plannen en gedachten mee. Dat is een uiting van gemeenschap. Daarom werd Abraham ook een *viend* van God genoemd (evenals Mozes, die van aangezicht tot aangezicht met de HERE sprak). En zo noemt de Heer ons Zijn *vienden*, omdat Hij ons al Zijn gedachten heeft bekendgemaakt (Joh. 15:15).

Het is dus het hoge voorrecht van de christen, gemeenschap te hebben met de Vader en de Zoon, binnen te treden in Gods gedachten en zo deel te hebben aan dat waaraan Hijzelf deelheeft. Dat is alleen mogelijk doordat de Zoon ons de Vadernaam heeft geopenbaard (Matt. 11:27; Joh. 1:18; 14:6,9), en doordat de Vader ons aan de Zoon heeft gegeven en met Hem heeft verbonden (Joh. 6:37; 12:32; 17:6). Wij hebben een plaats gekregen in de familie van Gods kinderen.

De Vader noemt ons Zijn kinderen, en de Zoon noemt ons Zijn broeders (Joh. 1:12; 20:17). Wij hebben gemeenschap met de Vader doordat onze blik vol bewondering gericht is op de Zoon, het Voorwerp van Zijn eeuwige vreugde (Spr. 8:30; Matt. 3:17; 17:5; Joh. 17:24,26). En wij hebben gemeenschap met de Zoon, doordat ons oog met Hem gericht is op de Vader, het Voorwerp van Zijn eeuwige liefde en toewijding. Deze gemeenschap leidt tot aanbidding. Evenals Abraham hebben wij 'een altaar bij Hebron', d.i. een plaats ter aanbidding van de Vader en de Zoon met Wie wij gemeenschap hebben.

Christus wilde dat de Zijnen 'deel mét Hem' zouden hebben (Joh. 13:8). Dat is juist het beoefenen van gemeenschap: deelhebben aan dat waaraan Hijzelf deelheeft. Hierover spreekt Hij met Zijn discipelen in de bovenzaal, wanneer Hij de maaltijd met hen houdt (Joh. 13-17).

Hij geeft ons deel aan Zijn vrede (Joh. 14:27), Zijn liefde (15:9-10), Zijn blijdschap (15:11; 17:13), Zijn Geest die van Hem getuigt en uit het Zijne neemt (16:13-15), Zijn leven (17:2-3), Zijn heiligheid (17:19), en Zijn heerlijkheid (17:22). Dit hemelse deel geeft Hij ons nu al door het geloof in een leven van pelgrimschap op aarde; en straks zal Hij het ons in volmaaktheid geven in het Vaderhuis, waar wij voor altijd bij Hem zullen zijn en Hem en de Vader tot in eeuwigheid zullen huldigen.

(2) Deze gemeenschap is echter niet alleen het persónlijke deel van *pelgrims* die wandelen door geloof (niet door aanschouwen). Ze is ook het gemeenscháppelijke geloofsgoed van

het volk van God, wanneer dat zijn erfdeel in bezit neemt en zijn voet zet op het hele terrein van zegen dat God voor hen heeft afgebakend. Dit aspect zien wij in de *tweede* periode waarin Hebron een belangrijke rol speelt, de tijd van Israëls intocht in Kanaän onder aanvoering van Jozua.

Aanvankelijk faalde het volk door zijn ongeloof om het Beloofde Land binnen te gaan. Het was dan ook een *nieuwe* generatie die Kanaän binnentrok, en dat langs de weg van de Jordaan: dwars door de doodsrivier. Hier zien wij in type een volk dat met Christus is gestorven en opgestaan, en dat vervolgens vanuit Gilgal – de plaats van de besnijdenis – de hemelse zegeningen in bezit neemt (vgl. Kol. 2 en 3; Ef. 2).

Bij de verovering van het land viel Hebron ten erfdeel aan Kaleb, als een bijzondere beloning voor zijn trouw aan de HERE. Terwijl de overige tien verspieters het volk ontmoedigden door te wijzen op de problemen die met de intocht gepaard zouden gaan, spoorden Jozua en vooral Kaleb het aan om in volledig vertrouwen op Gods beloften verder op te trekken.

Jozua en Kaleb hadden het gebied van Hebron naar waarde leren schatten. In het dal Eskol hadden zij ongetwijfeld ook geproefd van de kostelijke vrucht van het land. Zij waren onder de indruk gekomen van de druiven van Eskol, die heenwijzen naar de volkomen vreugde die gevonden wordt in de gemeenschap met de Vader en de Zoon (vgl. Richt. 9:13). Zij behaalden de overwinning door hun geloofsvertrouwen, éérst over het ongeloof van hun broeders en later over de machtige vijanden die Hebron beheersten (die een beeld zijn van de boze machten die ons het genot van dit deel van onze erfenis willen ontzeggen, Ef. 6).

Zo geldt ook nu nog de belofte voor diegenen die een ‘gelovig overblijfsel’ willen vormen te midden van een lauwe en ongelovige christenheid, dat Christus bij hen wil binnenkomen en de maaltijd met hen wil houden, d.i. gemeenschap met hen wil oefenen (Openb. 3:20).

Later in het boek Jozua zien wij hoe Hebron een vrijstad en een priesterstad werd (terwijl het omringende gebied het bezit van de overwinnaar Kaleb bleef). De doodslager die onopzettelijk iemand van het leven had beroofd, kon hier een schuilplaats vinden. De betekenis hiervan voor de Gemeente van God is al eerder uiteengezet.

Hebron werd echter ook een *priesterstad*, de belangrijkste van de dertien steden die de Aäronieten bezaten (Joz. 21:9-13). Zo is de Gemeente als de stad van God de woonplaats van een heilig priesterdom, dat gééstelijke offeranden brengt die voor God aangenaam zijn door Jezus Christus (Hebr. 13:15; 1 Petr. 2:5; Openb. 1:6). De Gemeente is een geestelijk huis, een heilige vergadering van priesters die Gods lof bezingen. Het is in dit verband wel opmerkenswaard, dat Hebron de woonplaats was van de nakomelingen van Kehat (dat betekent ‘vergadering’) en dat de stad lag in het stamgebied van Juda (dat betekent ‘lof’).

(3) Maar daarnaast was Hebron ook een *koningsstad*. Dit aspect van de stad kreeg vooral gestalte in de *derde* periode waarin zij voorkomt in de Schrift: het begin van Davids regering. De belangrijke les die wij hier leren is dat *gemeenschap* gekoppeld is aan *gehoorzaamheid*. Gemeenschap met Christus houdt in dat wij Zijn gezag over ons erkennen. Hij is onze Heer.

Evenals het volk Israël inzag dat het ten nauwste met David verbonden was en zodoende tot de erkenning kwam van zijn koninklijke gezag, zo dient de Gemeente te beseffen dat zij één-gemaakt is met Christus: zij ontleent haar bestaan aan Hem en zij is met Hem verbonden als Zijn eigen vlees en been (Ef. 5: 22-32). Dat leidt tot de aanvaarding van Zijn *hoofdschap*. In de opstand van Absalom zien wij daarentegen het gevaar van menselijk leiderschap en de ontkenning van het door God gegeven gezag!

Ware gemeenschap is dus geen gemeenzaamheid, geen familiariteit, maar ze gaat samen met gehóórzaamheid. Inderdaad heeft de Heer ons zowel tot koningen als tot priesters

gemaakt; en wij zullen ook met Hem regeren (evengoed als Davids trouwe strijders later deelhadden aan zijn heerschappij). Maar in de tijd van Zijn verwerping betekent het bezit van deze koninklijke waardigheid in de eerste plaats de *erkenning van Zijn gezag* in ons leven en het uitdragen daarvan naar buiten toe.

Het nieuwe Jeruzalem, de verheerlijkte Gemeente, is de plaats waar de *troon* van God en van het Lam is gevestigd. Zo is de Gemeente ook nu al de plaats waar het gezag van God en van Christus erkend dient te worden. De koningsstad Hebron is daarvan een afschaduwing. De plaats van de *gemeenschap* met de Heer is tegelijkertijd ook die van de *onderwerping* aan Zijn autoriteit. Daarom zei Hij tegen Zijn discipelen: 'U bent Mijn vrienden, als u doet wat Ik u gebied' (Joh. 15:14; vgl. ook 14:21-23).

Zo bereiken wij met de vrijstad Hebron een hoogtepunt in deze reeks van drie vrijsteden in het Beloofde Land. Ze geven ons een schets van de bevoorrechte hemelse positie van de Gemeente. Bij de overdenking van *Kedes* zagen wij als eerste grondtrek de heiligheid die haar kenmerkt. Bij *Sichem* valt de nadruk op de God voor wie zij geheiligd is: Hij is het Doel van haar toewijding en haar dienst; in Hem vindt zij ook haar erfdeel. Dit leidt vanzelf tot de *gemeenschap* die in *Hebron* wordt voorgesteld: het hoogste voorrecht dat de Gemeente is geschonken en dat tot in eeuwigheid haar deel zal zijn. De verheerlijkte Gemeente is de plaats waar God en het Lam *gemeenschap* hebben met verlore mensenkinderen, die Zijn aangezicht zien en Zijn naam op hun voorhoofd geschreven hebben staan (Openb. 22:4).

De vrijsteden in het Overjordaanse

– BESER –

Algemeen

Wij komen nu tot de vrijsteden die niet in het Beloofde Land, maar ten oosten van de Jordaan waren gelegen, in het gebied dat Israël veroverde op de twee koningen van de Amorieten, Sihon en Og.

Het zuidelijke deel hiervan, de streek waar Sihon regeerde, had vroeger toebehoord aan Moab. Maar Sihon, de koning van Hesbon, had zoals het boek Numeri bericht ‘tegen de vorige koning van Moab gestreden en diens gehele land aan zijn macht ontrukkt, tot de Arnon toe’ (Num. 21:26). Het erfdeel van Moab mocht door de Israëlieten niet worden veroverd, omdat God het aan dit broedervolk van Israël had toegewezen. Maar dit gebied bóven de Arnon, dat Moab verloren had aan de Amorieten, vormde hierop een uitzondering. God gaf het in de hand van Israël en het werd aan de Rubenieten en de Gadieten ten erfdeel gegeven, nadat dezen eerst plechtig beloofd hadden dat zij wel met hun broeders over de Jordaan zouden trekken om te helpen bij de verovering van het land Kanaän (Num. 32; Deut. 2 en 3).

De eerste vrijstad in het Overjordaanse, Beser, lag in het stamgebied van Ruben. Deuteronomium 4 omschrijft de ligging van de stad als volgt: 'Beser in de woestijn, in het gebied der hoogvlakte, voor de Rubeniëten' (Deut. 4:43). Dit is waar het vlakke hoogland (de Statenvert. gebruikt hiervoor de uitdrukking 'het effen land') ten noorden van de beek Arnon overgaat in de woestijn. Beser is misschien identiek met het Bosra dat in Jeremia 48:24 wordt genoemd als één van de belangrijke steden van Moab.

Over de geschiedenis van Beser is niet zoveel bekend. De Schriftgegevens zijn erg summier. Uit de ongewijde geschiedenis weten wij dat Beser later weer in de invloedssfeer van Moab is gekomen (ongeveer 850 v. Chr.). De stad staat namelijk vermeld op de bekende steen van Mesa, de koning van Moab die het juk van de koningen van Israël van zich wierp (vgl. 2 Kon. 3). Het voornaamste kenmerk van dit broedervolk van Israël was volgens Jeremia 48 zijn vermetelheid en hoogmoed.

Als Levietenstad werd Beser toegewezen aan de Merariëten, de nakomelingen van de jongste zoon van Levi. Zij waren tijdens de woestijnreis belast met de zorg voor al het zware materiaal van de tabernakel: de planken, pilaren, balken en voetstukken (Num. 3:33-37). Deze Levietenfamilie telde onder haar steden nog een tweede vrijstad in het Overjordaanse, Ramot in Gilead, dat tot de stam Gad behoorde (Joz. 21:34-40).

Beser in de bijbelse geschiedenis

Er zijn slechts vier Schriftplaatsen die melding maken van deze vrijstad, te weten: Deuteronomium 4:43; Jozua 20:8; 21:36 en 1 Kronieken 6:78.

In de eerste passage geeft Mozes aanwijzingen ten aanzien van de drie vrijsteden in het Overjordaanse. Het werd hem niet vergund het Beloofde Land binnen te trekken, maar met betrekking tot deze drie steden kon hij nog wel specifieke aan-

wijzingen geven. In Deuteronomium 19 geeft Mozes nog algemene instructies voor de vrijsteden in Kanaän.

In Jozua 20 vinden wij voor het eerst een opsomming van alle zes vrijsteden, nadat het land onder Jozua was veroverd en verdeeld onder de stammen van Israël. Zij werden hier voor hun bijzondere bestemming geheiligd, en in Jozua 21 toegewezen aan de diverse Levietenfamilies.

In 1 Kronieken 6 vinden wij tenslotte de herinnering hieraan, zoals die is opgetekend door de kroniekschrijver na de terugkeer uit de Babylonische ballingschap.

Geestelijke betekenis

Het is opmerkelijk dat drie van deze vier Schriftplaatsen Beser omschrijven als gelegen 'in de woestijn'. Zoals reeds eerder is opgemerkt, spreken de vrijsteden in het Overjordaanse van de Gemeente in haar woestijn-positie (zie hoofdstuk 3).

Beser, dat in de opsommingen van de vrijsteden in het Overjordaanse steeds vóórop staat, onderstreept deze gedachte. Het was geen stad in het Beloofde Land, maar *in de woestijn*. Wij krijgen hier dus geen beeld van de Gemeente in haar hémelse positie, in het land van Gods belofte, maar van haar karakter als Gods woonplaats *op aarde*.

Twee Schriftplaatsen hebben dan nog als nadere omschrijving dat Beser 'op de hoogvlakte' lag (Deut. 4:43; Joz. 20:8). Dit in tegenstelling tot de vrijsteden in het Beloofde Land, waarvan unaniem wordt opgemerkt dat zij zich 'op het gebergte' bevonden (Joz. 20:7). De woestijn kent echter óók haar hoogtepunten, zelfs al reiken die niet tot de hoogten van het land Kanaän. Dat was zeker zo toen het einde van de woestijnreis in zicht kwam en het volk zich voorbereidde voor de intocht in het Beloofde Land. Bij de bespreking van de tweede vrijstad in het Overjordaanse, Ramot in Gilead (Ramot betekent 'hoogten'), zullen wij nader ingaan op de geestelijke betekenis die dit voor ons heeft.

De meest waarschijnlijke betekenis van de naam Beser is 'vesting'. De betekenis 'munitie' is onzeker, hoewel het aannemelijk is dat een vesting ook voldoende wapentuig bezit. De derde betekenis, erts van goud of zilver, wordt door meerdere bronnen als alternatieve vertaling genoemd. Als dit juist is, kunnen wij Beser dus ook beschouwen als een voorraadplaats van kostbare metalen.

Wij beperken ons nu tot de eerstgenoemde betekenis. De Bijbelse Encyclopedie geeft als betekenis niet 'vesting', maar 'ontoegankelijke plaats'. Dit geeft nog iets duidelijker aan in welke richting wij moeten denken. Het gaat (in type) om een fundamentele grondtrek van de Gemeente van God, die o.a. in de Handelingen en in 1 Korintiërs duidelijk zichtbaar is. Deze boeken tekenen de Gemeente als een 'vesting' van de kracht van de Geest, als een 'ontoegankelijke plaats' waar het binnen en het buiten scherp omlind zijn.

Het was God Zelf die in het begin toevoegde aan de Gemeente; van de onbekeerden durfde niemand zich bij hen te voegen (Hand. 2:41,47; 5:13-14). Er liep een duidelijke scheidslijn tussen 'hen die binnen' en 'hen die buiten' waren. Van die termen bedient de apostel Paulus zich ter aanduiding van enerzijds de gelovigen en anderzijds de ongelovigen (1 Kor. 5:12-13).

Helaas is deze scheidslijn snel vervaagd. Paulus zelf waarschuwde dat er na zijn vertrek wrede wolven van buitenaf zouden binnendringen, en dat de Gemeente ook van binnenuit in verval zou raken (Hand. 20:29-30). Hij sprak over 'valse broeders', die tijdens zijn leven al waren binnengeslopen (2 Kor. 11:26; Gal. 2:4). Zo waarschuwden ook de overige apostelen voor het binnensluipen van naambelijders en dwaalleraars, die de kiem zouden leggen voor een toenemend verval van de Gemeente.

Wanneer het kwaad echter de overhand heeft gekregen en niet meer wordt weggedaan, dan is scheiding ervan een noodzaak geworden. Dit moet echter gepaard gaan met het jagen

naar gerechtigheid, geloof, liefde en vrede met hen die de Heer aanroepen uit een rein hart (2 Tim. 2:19-22). Wanneer op die wijze de scheidslijn tussen goed en kwaad wordt gehandhaafd, zal er opnieuw iets worden gezien van de Gemeente als een bolwerk van het goede en van de kracht van Gods Geest, als een vesting die bestand is tegen de listige aanslagen van de boze.

Het volgende punt waarop wij willen wijzen, is dat Beser tot het stamgebied van *Ruben* behoorde. Ruben was de éérstgeboren zoon van Jakob, en zijn naam betekent: 'Ziet, een zoon!' In deze uitroep klinkt de dankbare verwondering door, die zich meester maakte van Lea bij de geboorte van Ruben (Gen. 29:32). Zo vergaat het de christen die zich verwondert over de genade, die hem het zoonschap heeft geschonken. Dit brengt hem tot de uitroep: Abba, Vader! Daarom spreekt de naam Ruben in typologische zin van de waarheid van het *zoonschap* en van de blijdschap die het gevolg daarvan is (zie in dit verband Rom. 8:14-23).

Maar let wel: het is het zoonschap zoals het in de 'woestijn' gekend en genoten wordt! Het stamgebied van Ruben bevond zich immers nog vóór de Jordaan, de doodsrivier. Wij zijn pelgrims, op weg naar een beter vaderland. Maar ook te midden van de omstandigheden van het leven hier beneden mogen wij ons bewust zijn van ons zoonschap. Romeinen 8 laat daarover geen enkele twijfel bestaan. Het blijde besef een kind en een zoon van God te zijn en dat te midden van een zuchtende schepping, is één van de hoogtepunten waartoe dat hoofdstuk ons voert.

De Levietenstad Beser in het stamgebied van Ruben geeft ons dus een beeld van de Gemeente als de woonplaats van God op aarde, maar in een specifiek karakter: niet alleen in het algemeen als een vrijstad – waar de rechten van God en Zijn Gezalfde worden gerespecteerd en waar iemand die afbreuk gedaan heeft aan die rechten toevlucht vindt en onderwijs ontvangt – maar ook in het bijzonder als een *vestingstad* waar het onderscheid tussen 'hen die binnen' en 'hen die buiten' zijn

gehandhaafd blijft, en waar de inwoners zich bewust zijn van hun speciale voorrechten als een Gemeente van *eerstgeborenen* (Hebr. 12:23).

Dit beeld wordt gecompleteerd door te letten op de Levietenfamilie waaraan deze vrijstad werd toegewezen: de *Merarieten*, die tijdens de woestijnreis zorgden voor het vervoer en de opbouw van de massieve bestanddelen van de tabernakel:

(1) de planken van de tentwoning, die een beeld vormen van de individuele gelovigen die sámen de woonplaats van God zijn in de Geest;

(2) de dwarsbalken die het gebouw bijeen hielden, een beeld van de permanente gaven aan de Gemeente, die de afzonderlijke leden samenvoegen en samenbinden tot een hechte eenheid (Ef. 4:11);

(3) de pilaren voor het voorhangsel van het heilige resp. van het allerheiligste, een type van die bijzondere gaven die als zuilen en steunpilaren van de Gemeente moeten worden beschouwd, nl. de vijf brieveschrijvers en de vier evangelisten van het Nieuwe Testament;

(4) de voetstukken voor de planken van de tabernakel, die spreken van die vormen van dienstbetoon die de gelovigen 'gegrond en vast' doen staan in de waarheid (Kol. 1:23);

(5) tenslotte al de pilaren van de voorhof met de bijbehorende voetstukken, pinnen en touwen, die wijzen op het dienstwerk dat nodig is voor de instandhouding van het getuigenis van de Gemeente naar *buiten* toe (het is interessant dat het aantal pilaren van de voorhof ongeveer overeenstemde met het aantal planken van de tabernakel).

De dienst van de Merarieten spreekt dus van het besteden van de nodige zorg aan de gelovigen, opdat zij gezamenlijk als Gods heilige woning kunnen functioneren en een dienovereenkomstig getuigenis vormen tegenover de wereld.

Ongetwijfeld hadden deze Levieten een zware taak, een dienst die veel inspanning vergde. De naam van hun stamvader

Merari betekent volgens veel uitleggers dan ook 'bitter'. De zorg voor de gelovigen brengt onvermijdelijk beproeving met zich mee. De apostel Paulus zegt dat hem dagelijks de zorg overviel voor al de gemeenten (2 Kor. 11:28). Maar Góds kracht ondersteunde hem; zij werd in zijn zwakheid volbracht (2 Kor. 12:9).

Tenslotte nog een enkele opmerking over de geschiedenis van Beser. De stad is na verloop van tijd weer in handen gekomen van Moab, het trotse broedervolk van Israël. Israël heeft door de eeuwen heen veel conflicten gehad met Moab. Misschien zien wij in dit hoogmoedige volk een beeld van het vlees, dat voortdurend strijd voert tegen de Geest en dat zich steeds verheft tegen God.

Het feit dat Beser in de tijd van de koningen weer in de invloedssfeer van Moab is gekomen, wijst ons dan op het gevaar dat de Gemeente – het bolwerk van de kracht van Gods Geest – maar al te snel een vesting van het vlees en van de vermeende rechten van de natuurlijke mens kan worden. Dit gevaar heeft de Gemeente altijd bedreigd in de loop van haar geschiedenis. Alleen de kracht van de Geest van God kan ons hiervoor bewaren.

Algemeen

De tweede vrijstad in het Overjordaanse was Ramot, meestal aangeduid als Ramot in Gilead. Misschien gebeurde dit ter onderscheiding van Ramot in het Zuiderland (1 Sam. 30:27).

Verder komt in 1 Kronieken 6:73 nog een Levietenstad voor met de naam Ramot, in het stamgebied van Issakar; elders wordt deze plaats echter Remet genoemd. Enkele malen wordt Ramot in Gilead ook Rama genoemd, nl. in 2 Koningen 8:29 en 2 Kronieken 22:6. Maar dat laat zich gemakkelijk verklaren, omdat *Ramot* het Hebr. meervoud is van *Rama* (hoogte).

Gilead wordt het eerst in Genesis 31 genoemd, als het gebergte waar Jakob werd achterhaald door Laban en waar zij een verbond sloten – en als teken daarvan een steenhoop oprichtten. Gilead betekent dan ook: steenhoop of heuvel der getuigenis. Dit gebied ten oosten van de Jordaan werd deels aan de Rubenieten en de Gadieten toegewezen, en deels aan de halve stam Manasse (Deut. 3). Ramot in Gilead behoorde tot het stamgebied van Gad, en diende als Levietenstad ten behoeve van de Merarieten.

Behalve als Levietenstad en als vrijstad voor de doodslager kreeg Ramot in Gilead ook nog bekendheid als:

- (1) de zetel van één van Salomo's landvoogden;
 - (2) een voortdurende twistappel tussen Aram (Syrië) en Israël;
 - (3) de plaats van Jehu's zalving tot koning over Israël.
- Wij willen dit nu iets verder uitdiepen aan de hand van de gegevens die de Schrift ons aanreikt.

Ramot in de bijbelse geschiedenis

De eerste vermelding van Ramot vinden wij in Deuteronomium 4, waar Mozes de stad afzonderde als vrijstad 'voor de Gadieten' (Deut. 4:43). Dit voorschrift werd daadwerkelijk uitgevoerd onder Jozua, toen alle stammen hun erfdeel hadden ontvangen. Ramot in Gilead werd aangewezen 'uit de stam Gad' (Joz. 20:8), en vervolgens toebedeeld aan de Merarieten (Joz. 21:38).

Dan vernemen wij niets meer over Ramot, tot op de tijd van koning Salomo. Toen zijn heerschappij was bevestigd over geheel Israël had hij twaalf landvoogden verdeeld over twaalf districten – die ieder op hun beurt het koninklijk huis een maand lang van voedsel voorzagen. Ramot in Gilead was de hoofdstad van het zésde district (1 Kon. 4:13).

Opnieuw zwijgt de Schrift lange tijd over Ramot. Dan horen wij opeens dat het koning Achab speelt dat de stad in de macht van Aram was geraakt. Hij sloot een verbond met Josafat, de koning van Juda, om tegen Ramot in Gilead ten strijde te trekken (1 Kon. 22; 2 Kron. 18).

Dit bondgenootschap tussen de goddeloze Achab en de godvrezende Josafat had echter niet Gods goedkeuring. Achab vond de dood in de slag om Ramot, terwijl de vrome koning Josafat met Gods hulp ontkwam.

Maar de geschiedenis herhaalde zich: hun nakomelingen Joram en Achazja stredden eveneens tegen Aram om het bezit van Ramot, en het lukte Joram inderdaad de stad te bezetten. Hierbij raakte hij echter zodanig gewond dat hij naar Jizreël moest terugkeren om genezing te zoeken. Daarop gebeurde er iets onverwachts in het veroverde Ramot: één van de profeten-zonen kreeg van Elisa de opdracht de legeroverste Jehu, die met de andere oversten was achtergebleven bij het garnizoen, tot koning over Israël te zalven (2 Kon. 8 en 9; 2 Kron. 22). Dit betekende het einde van de bondgenoten en van het hele huis van Achab, overeenkomstig het woord des Heren.

Toch is Ramot in Gilead niet lang behouden gebleven voor Israël, en dat ondanks de hervormingen van Jehu, die zeker Gods goedkeuring hadden. Maar het volk bleef toch in gebreke. Het keerde namelijk niet terug naar het altaar te Jeruzalem, het centrum dat GóD had aangewezen voor de eredienst. Het bleef de gouden kalveren dienen die Jerobeam had opgericht in Betel en in Dan.

Daarom kwam de HERE met Zijn oordeel: Hij begon in die tijd het grondgebied van Israël te besnoeien en in te korten. Het hele Overjordaanse, en daarmee ook de vrijstad Ramot, kwam onder de heerschappij van Hazaël, de koning van Aram (2 Kon. 10:32-33).

Verder wordt Ramot niet meer vermeld in de Schrift. Alleen de kroniekschrijver noemt de stad nog een keer in de annalen van de stam Levi (1 Kron. 6:80). Zo bleef de herinnering voortleven dat deze stad oorspronkelijk had behoord tot het erfdeel van Israël.

Geestelijke betekenis

Evenals Beser vormt ook Ramot een belangwekkend type van de Gemeente als de stad van God. In de vrijstad Beser zagen wij een beeld van de Gemeente als de vesting van de kracht van Gods Geest hier op aarde. Ramot tekent haar als de plaats waar het leven in Gods tegenwoordigheid markante *hoogtepunten* bereikt – en dat niet in het Beloofde Land, maar nog in het Overjordaanse, dus te midden van de omstandigheden van het leven hier op aarde!

Deze typologische uitleg steunt voornamelijk op het feit dat de naam Ramot ‘hoogten’ betekent. De vrijstad Ramot spreekt ons van de hoogten die het volk van God bereikte aan het einde van de woestijnreis. Toen Israël in het Overjordaanse was aangekomen, had het de belangrijke lessen van de woestijn achter de rug. Het had geleerd dat het zélf tot niets goeds in staat was

en dat al zijn hulpbronnen in *God* te vinden waren (zie Deut. 8:2-4). En de tijd die de Israëlieten doorbrachten in het Overjordaanse, vormde een geestelijk hoogtepunt.

Deze episode in het gebied ten oosten van de Jordaan wordt beschreven in het laatste deel van Numeri en in het hele boek Deuteronomium. Wij kunnen een parallel trekken tussen deze gedeelten en bepaalde nieuwtestamentische Schriftgedeelten, met name Romeinen 8 en de brief aan de Filippenzen, die bepaalde gééstelijke hoogtepunten schetsen die nu binnen het bereik van de gelovigen liggen. Het is ons er immers om te doen parallellen te trekken tussen het Oude en het Nieuwe Testament, tussen Israël en de Gemeente. Wat Israël overkwam op zijn reis naar het Beloofde Land dient tot onderwijs voor óns.

In Romeinen 6-8 vinden wij om zo te zeggen in kort bestek de belangrijkste ervaringen van de 'woestijnreis'. Israëls weg door de woestijn begon met de doortocht door de Rode Zee; dat is volgens 1 Korintiërs 10:2 een beeld van de doop. Welnu, dat is ook het uitgangspunt van Romeinen 6. Wij zijn met Christus door het 'watergraf' heengegaan en wij volgen Hem nu als onze Leidsman.

Maar dan komen de bittere ervaringen van Romeinen 7, waardoor men proefondervindelijk leert dat het vlees van geen nut is. En dat is in feite ook het hoofdthema van het boek Numeri, dat het voortdurende falen van Israël in de woestijn beschrijft. Pas na de geschiedenis van de koperen slang in Numeri 21 komt hierin een ommekeer, en behaalt het volk de ene overwinning na de andere.

Deze wending loopt parallel met de overgang van Romeinen 7 naar Romeinen 8, waarin het *overwinningsleven* van de christen wordt beschreven. Er begint een nieuw leven in de kracht van Christus' opstanding, zodra wij hebben geleerd dat de zonde in het vlees onverbeterlijk is en door God geoordeeld is in de dood van Christus.

De verhoogde slang in Numeri 21 spreekt van de bron, de oorsprong van het kwaad. Wij bezitten een verdorven, zondige

natuur tengevolge van 'de beet van de slang', d.i. de schadelijke macht die de boze over ons heeft als gevallen mensenkinderen. Het kwaad is nu echter in zijn diepste wortels tenietgedaan door de dood van Christus, die voor ons tot zonde gemaakt is opdat wij zouden worden gerechtigheid van God in Hem (2 Kor. 5:21).

Niet alleen onze *zonden* zijn weggedaan, maar *de oude mens* waaruit onze verkeerde daden voortkwamen is ook met Christus gekruisigd (Rom. 6:6). Wij zijn nu een nieuwe schepping in de opgestane Heer en wij leven in de kracht van Zijn opstanding. Vergelijk ook Johannes 3:14-16. Door een blik op het kruis, op de verhoogde Christus, is er leven en heil voor mensen die van nature ten dode zijn opgeschreven.

Vrijwel onmiddellijk na deze geschiedenis van de koperen slang volgen de overwinningen van Israël op Sihon en Og, de beide koningen van de Amorieten in het Overjordaanse. Zo volgt ook het overwinningsleven van Romeinen 8 op de vernederende ervaringen van Romeinen 7, waardoor wij onze eigen machteloosheid en diepe verlorenheid leren inzien.

In Romeinen 8 zegeviert het leven door de Geest over de macht van het vlees. De twee koningen die het Overjordaanse beheersten, vormen samen een beeld van de verkeerde machten die de zegeningen die God in het aardse vlak geeft, willen gebruiken tot bevrediging van het vlees. Hetzij op actieve wijze, zoals Sihon, om te kunnen roemen in de kracht van het vlees (Num. 21:26-30); hetzij in een meer passieve zin zoals Og, om het vlees te kunnen behagen (vgl. Deut. 3:11).

Het verslaan van deze vijanden was een zeer belangrijk wapenfeit voor Israël. In Psalm 136 wordt het zelfs op één lijn geplaatst met de uittocht uit Egypte en de overwinning over Farao. Zo is ook het leren wandelen door de Geest – overwinnend over het vlees, dat vijandschap is tegen God – een feit van geweldige betekenis in het leven van de christen.

Het volgende hoogtepunt ten tijde van Israëls verblijf in het Overjordaanse was de zegen die Bileam moest uitspreken over

het volk. Er was geen beschuldiging, geen vervloeking tegen Israël in te brengen, omdat het door God Zélf gezegend was.

Zo vinden wij in Romeinen 8 dat er géén veroordeling is voor hen die in Christus Jezus zijn. God Zelf is vóór hen, en Christus pleit voor hen. Wie zou hen dan nog kunnen aanklagen of kunnen veroordelen? Hier zien wij een volk van ‘overwinnaars’, een volk dat door God is gezegend en dat Hij naar de heerlijkheid voert, niet op grond van hun prestaties, maar op grond van Zijn plannen en gedachten. Hier zien wij het volk van God vanaf de hoogte van de bergtop, zoals Hijzelf het ziet in Zijn raadsbesluiten (vgl. Num. 22-24 met Rom. 8:29-39).

Een soortgelijke parallel kunnen wij trekken tussen het boek Deuteronomium en de brief aan de Filippenzen. In Deuteronomium stond Israël aan het einde van de woestijnreis en vlak voor de intocht in het land Kanaän. In Filippenzen zien wij Paulus aan het einde van zijn pelgrimsreis, met het oog gericht op de hemelse heerlijkheid die hij zou beërven.

De apostel spreekt hier over de grote ‘hoogten’ die de christen in zijn leven op aarde kan bereiken. Weliswaar zijn dat Paulus’ eigen ervaringen, maar hij reserveert deze hoogtepunten die hij in zijn geestelijk leven heeft bereikt niet voor zichzelf. Hij wekt allen op om zijn navolgers te zijn. Daarom kunnen wij zeggen dat zijn positie hier kenmerkend is voor die van het nieuwtestamentische volk van God, wanneer het de specifieke lessen van de woestijn heeft geleerd en uitziet naar een beter, dat is een hemels vaderland.

Wij vinden de volgende vier hoogtepunten in de brief aan de Filippenzen:

(1) te leven is voor ons Christus, en te sterven is winst (hst. 1);

(2) Christus in Zijn diepe vernedering is ons voorbeeld op aarde (hst. 2);

(3) Christus in de heerlijkheid is het hemelse doel waarnaar wij streven (hst. 3);

(4) zodoende worden wij uitgetild boven de omstandig-

heden van de 'woestijn', d.i. de wereld als het terrein waar wij als vreemdelingen doorheen trekken, en vermogen wij alles door Hem die ons kracht geeft (hst. 4).

De vrijstad Ramot doet ons denken aan al deze 'hoogten'. Dit wordt nog bevestigd door het feit dat deze stad zich bevond in het stamgebied van Gad, dat 'geluk' betekent.

Een leven met zoveel hoogtepunten is een leven vol geluk. Dat blijkt ook wel bij het lezen van Filippenzen: de woorden 'blijdschap' en 'verblijdt u' zijn sleutelwoorden. Ondanks zijn moeilijke omstandigheden was Paulus een toonbeeld van geluk.

Hij was ook een ware dienstknecht van God, die de beprovingen van de 'woestijnreis' had getrotseerd om anderen te kunnen dienen. Hij was een ware Leviet, die het volk van God onderwees en die alles ten koste legde om te zorgen voor de leden van het huis van God.

De vrijstad Ramot was een Levietenstad, een stad die was toegewezen aan de familie van de Merarieten. Wij hebben bij de bespreking van Beser al gezien dat hun taak verband hield met het moeilijke en verantwoordelijke werk dat nodig was om Gods heiligdom te vervoeren en op te bouwen tijdens de woestijnreis. Als een ware Merariet heeft Paulus alles gedaan wat nodig was ten behoeve van zijn medegelovigen, opdat zij als 'Gods woning' zouden kunnen functioneren tijdens hun aardse pelgrimsreis.

Tenslotte nog een opmerking over de geschiedenis van Ramot. Ondanks de hervormingen van Jehu is Ramot in handen gevallen van Aram (Syrië). Deze naam betekent 'verheffing' of 'hoogland'. Het is heel typerend dat Naäman de Syriër zichzelf te hoog achtte om af te dalen in de Jordaan (2 Kon. 5). Hij luisterde aanvankelijk alleen naar zijn verstand, naar de stem van de rede. Daarom wijst Aram ons wellicht op de invloed van het rationalisme en het humanisme, waarin de christenheid in de loop van haar geschiedenis op aarde verstrikt is geraakt, en dat ondanks de zegeningen van de Reformatie.

Zoals Ramot uiteindelijk alleen nog voortleefde in de herin-

nering van de kroniekschrijver, zo mogen wij ons wel afvragen of de geestelijke hoogtepunten die God in de begintijd aan Zijn Gemeente heeft gegeven nog een realiteit zijn. Of bestaan ze alleen in onze herinnering? Zijn de Goddelijke 'hoogten' niet vaak vervangen door 'hoogten' van menselijk kunnen en van het menselijk verstand?

Algemeen

De laatste vrijstad in het Overjordaanse lag in de streek die veroverd werd op Og, de koning van Basan. De juiste ligging van Golan is niet meer bekend; het moet ergens ten oosten van het Meer van Galilea zijn geweest.

De naam is echter wel bewaard gebleven. De streek kreeg later de Griekse naam *Gaulanitis* naar aanleiding van de stad Golan, en het hele gebied staat tegenwoordig nog steeds bekend als de Golan.

Golan diende als vrijstad voor de halve stam Manasse, en werd als Levietenstad toebedeeld aan de Gersonieten. Deze Levietenfamilie was speciaal belast met de zorg voor alle geweven stoffen van de tabernakel, zoals wij zagen bij de bespreking van de vrijstad Kedes.

Over de geschiedenis van Golan is niet zoveel bekend. Naar men aanneemt heeft Israël de stad reeds kort na Salomo's dood verloren.

Golan in de bijbelse geschiedenis

De Schriftgegevens zijn zeer summier. In Deuteronomium 4:43 wijst Mozes Golan in Basan aan als vrijplaats voor de doodslager ten behoeve van de Manassieten.

Wanneer het land Kanaän door Jozua is veroverd, wordt dit voorschrift bekrachtigd in Jozua 20:8. In Jozua 21:27 wordt Golan vervolgens toegewezen aan de Gersonieten.

En tenslotte vinden wij in 1 Kronieken 6:71 de herinnering hieraan, zoals die te boek gesteld is door de kroniekschrijver.

Geestelijke betekenis

De meest waarschijnlijke betekenis van Golan is 'ballingschap' of 'gevangenschap'. Dit herinnert ons aan het feit dat de doodslager in ballingschap verkeerde in de vrijstad. Hij moest daar blijven wonen totdat er een andere hogepriester kwam; pas daarna kon hij naar zijn erfdeel terugkeren.

Zo is Israël in ballingschap gegaan vanwege zijn aandeel in de dood van de Messias, en zal het pas in het definitieve bezit van zijn erfdeel worden hersteld wanneer Christus verschijnt als Priester-Koning in het karakter van Melchisedek (zie hoofdstuk 2).

De naam Golan wijst echter ook op de aardse vreemdelingschap van de Gemeente. Zij is hier in feite vreemd en onbekend, omdat zij verbonden is met een verworpen Christus en nu op aarde Zijn voetstappen drukt. Haar eigenlijke thuis is de hemel, en daarin zal zij ook mogen binnengaan bij Christus' komst. De Gemeente is nu op aarde om te getuigen van haar hemelse Heer, maar haar hoop is met Hem verenigd te worden en te delen in Zijn heerlijkheid. En ook de aardse zegeningen die haar zijn geschonken (hiervan spreekt Israëls erfdeel in het Overjordanse), gebruikt zij tot eer van Hem en niet om het vlees te behagen of de wereld te dienen.

De gedachte van de vreemdelingschap wordt bevestigd als wij letten op de betekenis van de naam Gerson, of Gersom, de stamvader van de Levietenfamilie waaraan Golan werd toegevoegd. Volgens Exodus 2:22 is de betekenis van deze naam: 'een vreemdeling in een vreemd land'.

Bij de bespreking van de taak van de Gersonieten hebben wij ook gezien dat de geweven stoffen van de tabernakel spreken van het reine en smetteloze karakter van Christus, zoals dat nu vertoond dient te worden door Zijn Gemeente. Christus was werkelijk een Vreemdeling op aarde, alleen al omdat Hij uit de hemel was neergedaald. Hij is de Maatstaf waaraan de Gemeente dient te beantwoorden.

Een verdere aanwijzing in dit verband is, dat het stamgebied van Golan van de halve stam Manasse was. De naam Manasse wijst eveneens op de gedachte van vreemdelingschap. Jozef was een balling in Egypte, toen zijn oudste zoon Manasse werd geboren. Manasse betekent: 'die vergeten doet' (Gen. 41: 51). God had Jozef getroost in het vreemde land en hem al zijn moeite doen vergeten.

Zo benadrukt de naam van deze laatste vrijstad de aardse vreemdelingschap van de Gemeente, en tevens het tijdelijke karakter van Israëls ballingschap. Als Christus terugkomt, zal Hij de Gemeente invoeren in Zijn hemelse heerlijkheid. Maar Hij zal ook een keer brengen in het lot van Zijn aardse volk. Hij zal de gevangenschap van Israël wenden en Israëls verdrevenen verzamelen en terugbrengen naar hun land (zie o.a. Psalm 85; 106; 107; 126). Dit definitieve herstel is iets anders dan de huidige terugkeer van Israël naar het land van hun vaders.

De tweede betekenis van Golan is 'omsloten gebied'. Dit herinnert ons eraan dat de doodslager alleen veilig was in de vrijstad, die voor hem een plaats van behoud was. Buiten deze omtuining stond hij bloot aan de wraak van de bloedwreker. Zo is de Gemeente naar Gods gedachten ook een 'omsloten gebied', met duidelijk afgebakende grenzen ten opzichte van de wereld.

De derde betekenis is 'hun verblijden'. In Christus bezitten de gelovigen een onuitputtelijke vreugdebron, ook al zijn zij vreemdelingen en bijwoners op aarde. Zij zien uit naar hun hemelse erfenis (1 Petr. 1:1-8). Met de psalmist kunnen zij zeggen dat Gods inzetten hun tot snarenspeel zijn in het huis van hun vreemdelingschap (Ps. 119:54).

Het is wel bijzonder dat wij verder zo weinig weten over Golan, en dat de stad kort na de bloeiperiode van Israël onder David en Salomo al is overgegaan in andere handen. Wijst dit er misschien op dat de Gemeente haar vreemdelingschap op aarde vrij spoedig na haar glorieuze begin heeft opgegeven, om een onheilig verbond met de wereld aan te gaan?

Laten wij met de kroniekschrijver terugdenken aan de zegeningen die God oorspronkelijk aan Zijn volk heeft geschonken en ook ernaar streven, niet om de Gemeente in haar uiterlijke luister en glorie te herstellen, maar om de innerlijke karaktertrekken te openbaren die haar wezenlijke en onvervreembare deel zijn, die in de namen van de diverse vrijsteden typologisch tot uitdrukking worden gebracht.

Andere werken van dezelfde auteur:

Abba, Vader

De rijkdommen van Gods Vadernaam

De profeet Elisa

Bijbelstudies over het leven en de wonderen van Elisa

Strijd de goede strijd van het geloof

Een plaatsbepaling in de geestelijke strijd

Ontmoetingen bij de Bron

Bronnen in de Boeken van Mozes en hun betekenis

Zalig!!

Over de 'zaligsprekingen' in het Boek Openbaring

Beloften voor overwinnaars

Veertien beloften van Christus in Openbaring 2 en 3

De Maaltijd van de Heer

Het Avondmaal in Bijbels perspectief

Lichtende Sterren

Lessen uit het leven van de aartsvaders

Simson, verliezer of winnaar?

Simson als type van Christus

De Bron bij Berseba

Putten uit de bron van de eed

Onnaspeurlijke rijkdom

Bijbelstudies over het Paradijs van God

Op Weg naar het Beloofde Land

Pleisterplaatsen voor Pelgrims

Van Aangezicht tot Aangezicht

Voorvallen uit het leven van Mozes, de man Gods

Johannes, de geliefde discipel

Zoals wij hem vinden in het Evangelie naar Johannes

De Grootheid van onze Heer Jezus Christus

Als Koning, Profeet, Priester, Herder en Heiland

*Verkrijgbaar bij de christelijke boekhandel,
of bij het distributieadres:*

Johannes Multimedia, Postbus 31, 3940 AA Doorn.

